

Materialitetens betydelse för estetiska och restorativa vårdmiljöer

- Ett gestaltungsförslag

Caroline Sjetne

Självständigt arbete 30 hp

Landscape architecture master's programme, Alnarp 2018

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Titel på svenska	Materialitetens betydelse för estetiska och restaurativa vård miljöer- Ett gestaltungsförslag
Titel på engelska	The value of materiality for an aesthetic and restorative healthcare environment- A design proposal
Författare	Caroline Sjetne
Handledare	Ann Bergsjö, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.
Biträdande handledare	Anna Bengtsson SLU, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi
Examinator	Tiina Sarap, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.
Biträdande examinator	Åsa Bensch, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.
Omfattning	30 hp
Nivå och fördjupning	A2E
Kurstitel	Master Project in Landscape Architecture
Kurskod	EX0814
Ämne	Landskapsarkitektur
Program	Landscape Architecture - Master's Programme
Utgivningsort	Alnarp
Utgivningsår	2018
Omslagsbild	Visualisering skapad av Caroline Sjetne
Elektronisk publicering	http://stud.epsilon.slu.se
Nyckelord	Materialitet, sinnesupplevelser, restaurativa kvalitéer, perception, estetik, vårdmiljöer landskapsarkitektur.

Sammandrag

Material och materialitet i landskapet är något vi ofta upplever med alla våra sinnen och är en viktig komponent i hur vi tolkar och tillskriver vår omgivning estetiska värden.

I detta arbete undersöks främst de sinnliga och estetiska upplevelserna av materialitet och hur det genom landskapsarkitekturen kan kopplas till utemiljöer i vårdsammanhang.

Arbetet är en fallstudie och ett gestaltungsförslag som genom en kombination av olika metoder undersöker och ger exempel på hur materialitet kan utgöra ett betydelsefullt inslag i restaurativa vårdmiljöer.

Syftet med arbetet har varit att skaffa mig generell kunskap och studera goda exempel på materialitet vid utemiljöer för vårdboenden inför min designprocess.

Gestaltungsförslaget i arbetet är således främst baserat på den kunskap jag införskaffat mig inom områdena: materialitet och utformning utifrån behoven från en identifierad användargrupp.

Några av de slutsatser som kunnat urskiljas från ovanstående metoder i arbetet är att material och materialitet är viktigt för en trivsamt och estetiskt tilltalande miljö och upplevs ofta genom sinnlig perception utan att vi är direkt medvetna om det.

Även platsspecifika aspekter så som sambandet mellan utformning, komposition, detaljnivå tillsammans med materialen och dess uttryck har visat sig vara avgörande för hur vi upplever platsen och dess helhet som estetiskt tilltalande. Vidare verkar vad som upplevs som estetiskt tilltalande vara högst personligt betingat och huvudsakligen genomsyrat av individuella mentala processer.

Abstract

Different kinds of material and materiality in the landscape is something we experience with all our senses and is an important component of how we interpret and attributes our environment values. This master thesis aims to investigate the sensual and aesthetic experiences of materiality and how the landscape architecture can be linked to outdoor environments in the context of healthcare.

This thesis is a case study and a design proposal that through a number of methods, examines how materiality can be an important element in restorative care environments.

The main purpose of the this thesis has been to acquire general knowledge and study good examples of materiality in outdoor environments for nursing homes as apart of my design process. The design proposal is thus mainly based on the knowledge I acquired in the areas: materiality and design based on user needs of the site.

The key conclusions that have been identified from the above methods can be summarized as follows, material and materiality is important for a pleasant and aesthetically pleasing environment and is often experienced by sensible perception without being aware of it.

Even site-specific aspects such as the relationship between design, composition, detail level together with the materials and their expressions are also decisive for how we perceive the place and its entirety as aesthetically appealing. Furthermore, what is considered aesthetically appealing seems to be highly personalized and essentially imbued with individual mental processes.

Förord

Detta arbete avslutar min utbildning Landscape Architecture – Master's programme vid Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp. Genom detta arbete ämnar jag att tillämpa mina kunskaper inom materialitets estetiska och restaurativa betydelse i vårdmiljöer samt bidra med ett förslag till utformning och inspiration för vårdboendet i Stora Sköndal i Stockholm. Ämnesvalet gjordes utifrån mitt intresse för material samt dess restaurativa och estetiska kvalitéer i landskapet.

Möjligheten att arbeta med ett riktigt projekt som underlag har berikat mig med både ny kunskap och givit mig värdefull erfarenhet i min roll som landskapsarkitekt inför framtiden.

Jag vill här rikta ett särskilt stort tack till alla de personer som under resans gång varit ett stöd och gjort detta arbetet möjligt.

Inledningsvis vill jag rikta ett varmt tack till min handledare Ann Bergsjö för allt tålamod, vägledning och all feedback på arbetet.

Ett stort tack vill jag även rikta till Anna Bengtsson för alla samtal om arbetets innehåll och mitt skrivande.

Tack också till landskapsarkitekt Caroline Kesselman för ditt stöd och intresse för mig och arbetet under tiden på Temagruppen i Malmö.

Tack till Kristina Kumlin konsult för Ikano för din tid, rekommendationer och skjuts till vårdboenden vid besöket i Stockholm.

Tack till Annika Nagy verksamhetschef inom stiftelsen Stora Sköndal, för berikande samtal om kvalitéer i vårdmiljöer.

Ett extra stort tack till Ikano och Sofia Tholerus för ett mycket givande samarbete som gjorde det möjligt för mig att arbeta med ett spännande och roligt projekt i slutet av min utbildning.

Jag vill också rikta ett särskilt stort tack till Temagruppen i Malmö som är störs-ta anledningen till att jag fick detta projekt att arbeta med, samt en kreativ plats att skriva detta arbete på. Tack för ert engagemang och för att ni gjorde slutet av min studietid och början på mitt arbetsliv till en minnsevärld upplevelse.

Slutligen skulle jag vilja tacka min familj och mina vänner för allt stöd och tålamod under arbetets gång.

Caroline Sjetne
Alnarp, 5 maj 2018

Innehållsförteckning

Sammandrag
Abstract
Förord

1 Inledning 11

Inledning	13
Arbetets upplägg	14
Bakgrund	14
Introduktion till platsen	15
Mål och syfte	21
Avgränsningar	21
Begrepp	22
Tillvägagångssätt och metod	23
Litteraturstudie	24
Observationer	25
<i>Analys 1: Spatial and Experiential Thinking</i>	26
<i>Analys 2 : Quality Evaluation Tool</i>	27
Intervjuer	31
Designprocess	32

2 Litteraturstudie och analys 34

Filosofisk/estetisk utgångspunkt	35
Sinnesupplevelser	35
Estetik	37
Materialitet	38
Slutsatser	41
Miljöpsykologisk utgångspunkt	42
Design och utformning	43
Slutsatser	44
Resultat från undersökning av av materialitet	45
Intervjuer	45
Observationer	46
Analys 1	47
<i>Spatial and Experiential Thinking</i>	47
Slutsatser kring undersökning av materialitet	57
Resultat från undersökning av plats och skiss för utemiljön i Sköndal	58
Intervjuer	58
Observationer	59

Analys 2	61
<i>Steg 1 i QET -tabellen</i>	61
<i>Steg 2 i QET -tabellen</i>	63
Slutsatser kring undersökning av plats och skiss för utemiljön i Sködal.....	66

3 Gestaltungsförslag

67

Situationsplan 1:300	69
Inspiration	70
Markplaneringsplan 1:200	73
Plantering och- utrustningsplan 1:200	76
Belysningsplan 1:200	77
Sektion A-A	78
Sektion B-B	79
Sektion C-C	80
Sektion D-D	81
Sektion E-E	82

4 Diskussion och reflektion

85

Min Designprocess	86
Gestaltningen	87
Att arbeta mot en beställare	90
Avgränsningar	90
Metod och analys	91

Referenser

93

Tryckta källor	94
Elektroniska källor	96
Muntliga Källor	96
Figurförteckning	96
Tabeller	97
Bilder	97

Bilagor

Bilaga 1. Markmaterial	106
Bilaga 2. Utrustning och växter	110
Bilaga 3. Intervjufrågor	128

Del 1: Inledning

Inledning

Vad utgör meningsskapande kvalitéer i vår utemiljö och vad är det som gör att de upplevs som just kvalitéer och estetiskt tilltalande för användaren eller betraktaren?

Den största delen av vår fysiska omgivning är uppbyggd av just olika typer av material. Platserns olika materialitet är bland annat en bidragande faktor till hur man upplever omgivningen genom de olika sinnena och hur vi väljer att minnas den. För arkitekter med olika inriktningar är materialets uttryck ett av de viktigaste verktygen för hur man kan uttrycka sin tanke med en plats och kan även ses en förutsättning för hur människorna som ska använda platsen uppfattar och tar sig an platsen som skapats.

Materialets uttryck, egenskaper och detaljer hos det byggda i vår miljö har länge fascinerat mig. Idén till min uppsats blev uppenbar när frågorna kring hur materialiteten påverkar vår uppfattning av landskapet, och hur den kan påverka våra sinnliga upplevelser och värderingar av blev tydliga i masterkursen Design Project- Composition and Materiality vid SLU Alnarp 2016. Inte minst blev ämnet materialitet ännu mer aktuellt när jag fick möjligheten att göra ett gestaltungsförslag till utemiljön för ett äldreboende, och landskapets restaurativa kvalitéer för användarna stod i stort fokus.

Med ovanstående som utgångspunkt ämnar jag mig i detta arbete att både fördjupa mig i materialitetens betydelse för upplevelsen av landskapet och skapa ett gestaltungsförslag som visar på en god vistelsemiljö baserat på material och materialitet som erbjuder både estetiska upplevelsevärden och restaurativa effekter för användarna av utemiljön.

Uppsatsens upplägg

Arbetet inleds med del 1 som består av en inledning med bakgrund och beskrivning av arbetets upplägg. Detta följs av en introduktion till platsen som undersökts samt en presentation av en tidig skiss utvecklad av Temagruppen i Malmö som i mitt arbete utgjort grunden till analys och förbättringar av utemiljön i gestaltningsförslaget. Därefter presenteras mål och syfte följt av en redogörelse för tillvägagångssätt och metoder.

I del 2 presenteras en litteraturstudie som fokuserar på utgångspunkter till huvudområdena: materialitet och utemiljön i Stora Sköndal, följt av resultat och slutsatser kring metoder och analyser som tillämpats. Resultaten från metoderna och analyserna i del 2 kommer vidare ligga till grund för kunskapsbasen i designprocessen inför det avslutande gestaltningsförslaget.

I del 3 presenteras ett gestaltningsförslag baserat på de resultat och slutsatser som de ovanstående metoderna genererat. Gestaltningsförslaget består av en illustrationsplan med förslag till förbättringar av utemiljön, sektioner, en markplaneringsplan, en plantering och- utrustningsplan, en belysningsplan samt ett program som innefattar utvalda material och växters egenskaper som erbjuder olika upplevelser och värdefulla inslag i utemiljön.

I den fjärde och slutliga delen presenteras reflektioner över de sammantagna resultaten, samt en redogörelse för designprocessen och en slutdiskussion kring arbetet.

Bakgrund

Under min tid som praktikant och timanställd på Temagruppen i Malmö har jag fått vara delaktig i ett av Temagruppens projekt som avser ett vårdboende beläget i Stora Sköndal i Stockholm. Med projektets tidiga skede som bakgrund har jag vidare fått möjligheten att använda mig av detta verkliga projekt som underlag i mitt examensarbete. Detta har resulterat i ett förslag till vårdboendets utemiljö, som upprättats parallellt med Temagruppens förslag till utemiljön samt ett nära samarbete med beställaren Ikano och stiftelsen Stora Sköndal i Stockholm.

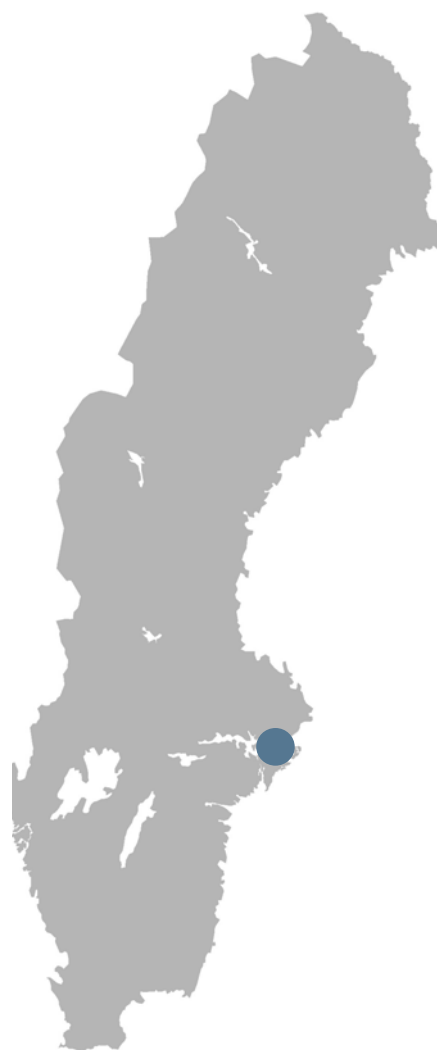
Med Temagruppens projekt som grund har min fascination kring material och materialitets betydelse för omgivning och människa kunnat studeras på ett djupare plan och legat till grund för stora delar av gestaltningsförslaget och i arbetets handlingar. Då gestaltningsförslaget baseras på en vårdmiljö har äldre individers behov av restaurativa värden i utemiljön även varit viktiga att ta hänsyn till i designprocessen.

Introduktion till platsen

Gestaltningsförslaget i detta arbete innebär en analys av en tidigt utarbetad skiss av utemiljön, utvecklad av Temagruppen i Malmö som jag under mitt gångna arbete haft kontinuerlig kontakt och stort stöd av. Temagruppens skiss som vid inledningen av detta arbete var ett ofärdigt förslag av utemiljön har fungerat som underlag i min designprocess.

och gestaltning av vårdboendemiljön. Platsen för vårdboendet är beläget i stadsdelen Stora Sköndal i Farsta söder om Stockholm. Stora Sköndal är ett naturskönt område som har stort rekreativt värde och visar sitt historiska avtryck som kunglig jaktmark genom vild natur och gamla träd inbäddade bland nyare bebyggelse. Utemiljön för vårdboendet har en tomtarea på ca 2180 kvadratmeter och är ett tydligt avgränsat område med planerad bebyggelse på båda sidor (se illustrationsplan s.16). Vårdboendet kommer att vara centralt beläget i Stora Sköndal och utgör en del av en större planerad nybyggnation i området. Byggnaden på platsen kommer att bli ett kombinerat boende med student/seniorboende på plan 1 och vårdboendeverksamhet med början på plan 2. Totalt planeras 72 lägenheter på vårdinrättningen. Boende på platsen kommer även ges möjlighet till utevistelse på en innegård i markplan samt på två stora takterrasser i sydväst respektive östlig riktning.

Under arbetets gång har beställarens önskemål kring utemiljön tagits i beaktning tillsammans med nyfunnen kunskap och evidensbaserade metoder för utformningen av utemiljön. På följande sidor presenteras den planerade nybyggnationen, hur platsen för vårdboendet ser ut i dagsläget samt den tidiga skissen av Temagruppen som använts som underlag för utformning och förbättringar av utemiljön.

Figur 1: Vårdboendets placering i Stora Sköndal i Stockholm.

Illustrationsplan över området med planerad nybyggnation. Inringat område är utgångspunkt för gestaltungs-föreläggningen. Illustrationsplanen är framtagen av Landskapslaget för Stockholms stadsbyggnadskontor med godkännande av landskapsarkitekt Martin Styring.

1

Omgivning av befintlig natur i anslutning till det kommande vårdboendet. Av Caroline Sjetne [2017-03-27]

2

Platsen för vårdboendet i nuläget, vy betraktad längs östra sidan av gatan. Av Caroline Sjetne [2017-03-27]

3

Vårdboendets befintliga omgivning betraktad västerfrån gatan. Av Caroline Sjetne [2017-03-27]

4

Anslutande områden öster om gatan, bestående av villor, flerplanshus samt företag/verksamheter. Av Caroline Sjetne [2017-03-27]

Projektnr: 090104000

Mål och syfte

Syftet med arbetet är att undersöka och redogöra för hur materialitet kan utgöra ett betydelsefullt inslag i restorativa vårdmiljöer, samt ta reda på hur utemiljöer i vårdssammanhang kan utformas genom att använda evidensbaserade verktyg i designprocessen. Arbetet syftar även till att besvara frågeställningen, Hur kan man med olika metoder som grund för ett gestaltungs-förslag, visa på materialitetens betydelse och dess restorativa effekter för användarna i vårdmiljöer?

Målet med mitt arbete har varit att skaffa mig generell kunskap och studera goda exempel på materialitet vid utemiljöer för vårdboenden samt att i min designprocess kunna basera gestaltningen på evidens. Målet med resultaten från fallstudien, undersökningarna kring materialitet och utemiljön för vårdboendet i Stora Sköndal har varit att formulera ett program med förslag till material, belysning och växter som kan påverka platsen och dess karaktär. Samt utifrån undersökningen kring vårdmiljöers utformning ge förslag till eventuella förbättringar som kan erbjuda en restorativ och stimulerande utemiljö för äldres olika behov kopplat till vårdboendet i Stora Sköndal.

Gestaltungs-förslaget i arbetet kommer specifikt att visa på utformning och förbättringar av Temagruppens tidiga skiss av vårdboendets utemiljö i Stora Sköndal och riktar sig därför främst till beställaren. Arbetet kommer delvis att innefatta generell kunskap om utomhusmiljöer runt vårdboenden och kan även användas som inspiration vid gestaltning av utemiljöer i andra sammanhang.

Avgränsningar

Utemiljön för vårdboendet i Stora Sköndal, som utgör huvudfallet i arbetet, är avgränsat till vårdboendets innergård och analysen kommer främst att genomföras utifrån Temagruppens befintliga skiss av boendets utemiljö.

Arbetet är inriktat på vårdtagarnas behov och upplevelse av utemiljön. Ämnesmässigt är avgränsningen utemiljöer i vårdssammanhang med en tydlig riktning mot äldre sjuka människors behov.

Arbetet undersöker främst de estetiska och sinnliga upplevelserna av materialitet och hur dessa kan kopplas till utemiljöer i vårdssammanhang. Slutprodukten bör ses som ett nytt alternativ med möjliga inslag och förbättringar av utemiljön i Sköndal utifrån Temagruppens tidiga skiss av utemiljön.

Begrepp

Haptisk perception

Estetisk uppskattning som kan sägas vara uppfattningen av egenskaper genom beröring och det kinestetiska taktila sinnet (Mather, 2009, s. 70).

Materialitet

Materialitet är ett begrepp för att beskriva materialets uttryck och egenskaper på olika nivåer som visuellt och taktilt, exempelvis om ett material är varmt eller kallt, blankt eller matt. (Johansson, 2007, s. 13).

Kinestetiskt sinne

kan beskrivas som sensorisk modalitet, en visshet som ger information om rörelse av kroppsdelar, betjänad av mekanoreceptorer i muskuloskeletala systemet (Mathers, 2009, s.59).

Patina

Patina är det slitage och åldrande som ger ett föremål charm och skönhet, det vill säga, ett slitage som på ett vackert sätt har fått föremålet att åldras (Joahansson, 2007, s. 6.).

Perception

Perception är en tolkningsprocess där den information som människans sinnen samlar in i landskapet tolkas på det vis att människan blir medveten både om sin omgivning och om sig själv (Merleau Ponty, 2002, s. 94.)

Kognition

Kognition sker medvetet eller omedvetet och kan likt perception beskrivas som en psykologisk process vilket innefattar människans medvetande, tankar, minnen och känslor (Kaplan och Kaplan, 1989, s. 5).

Restorativ

En process där människan återvinner sina fysiska, psykiska och sociala förmågor (Terry Hartig, 2007, s.164). I det här arbetet kopplas restorativa effekter samman med utemiljön.

Sinnesupplevelse

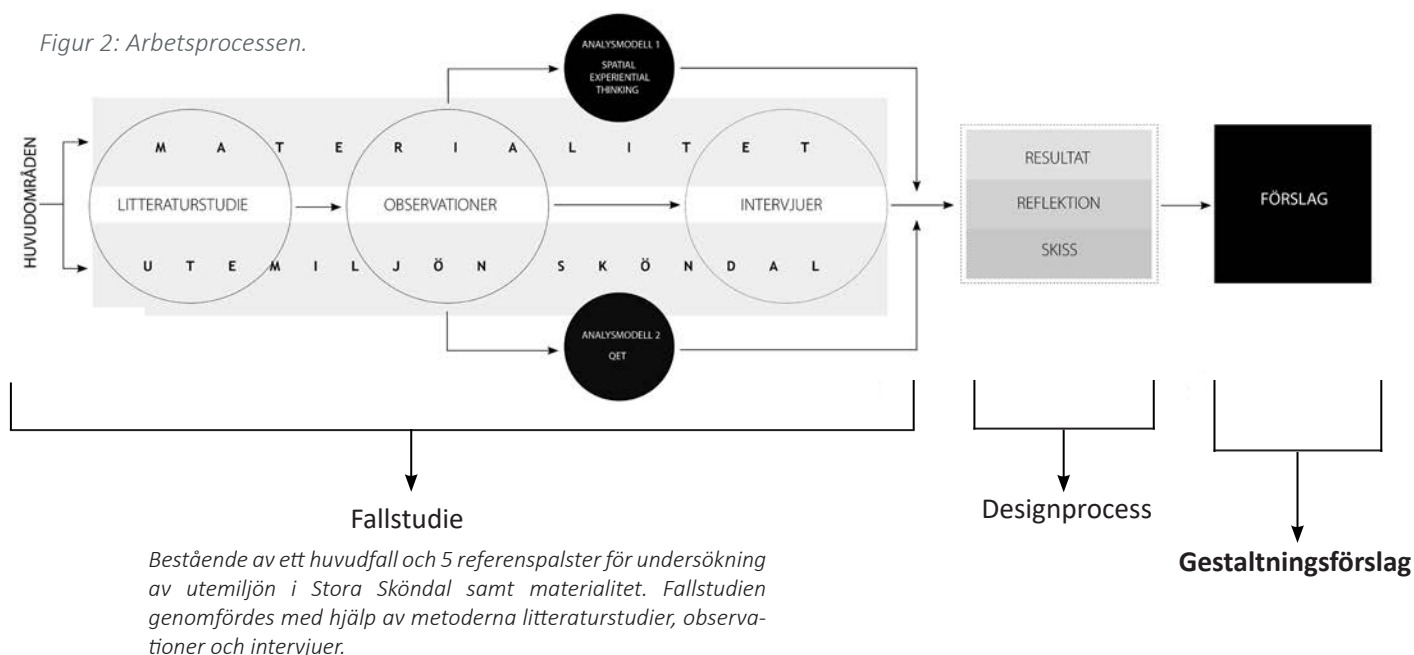
Sinnesupplevelse kan innebära en upplevelse genom något eller flera av kroppens sinnen som syn, hörsel, doft, känsel, smak eller det kinestetiska sinnet (Jakobsson, 2009, s.12).

Tillvägagångssätt -och metod

Då arbetet ska leda fram till ett gestaltungs-förslag som innefattar utformning och förbättringar av Temagruppens tidiga skiss av utemiljön har jag antagit fallstudie som forskningsstrategi eftersom jag söker djupgående kunskap till min designprocess som innefattar materialitet och kvaliteter i utemiljöer för äldre (Swaffield, 2017). Fallet som i arbetet undersöks är utemiljön för vårdboendet i Stora sköndal och utgör därför huvudfallet i mitt arbete. För att kunna basera mitt gestaltungs-förslag på kunskap kring materialitet och utformning har 5 referensplatser i arbetet fungerat som mindre fall inom fallstudien. Utöver detta genomfördes även fallstudien med hjälp av metoderna: litteraturstudier, observationer och intervjuer. Resultaten från metoderna har varit en viktig del i mitt arbete för att bredda synsättet på uppgiften och generera en mångfald av kunskap som underlag till

min designprocess (Swaffield, 2017). Arbetet inleds med att undersöka de två huvudområdena: materialitet samt utemiljön för vårdboendet beläget i Stora Sköndal i Stockholm. För att få förståelse och baskunskap kring huvudområdena har arbetet påbörjats med en litteraturstudie kring materialitet samt platsen för vårdboendet i Stora Sköndal. Vidare har kunskapen och de teoretiska utgångspunkterna som litteraturstudien genererat, legat till grund för tillämpningen av övriga metoder- observationer, analyser och intervjuer. Då ett av målen med arbetet varit att studera goda exempel på materialitet och utformning vid utemiljöer för vårdboenden, har observationer varit ett naturligt andra steg efter litteraturstudien. Vid observationstillfällena har totalt 7 olika platser besökts för analyser med olika ändamål (se tabell 1). Inom delmetoden observationer har två olika analysmodeller tillämpats- analys 1 samt analys 2 (se sid. 26, 27).

Figur 2: Arbetsprocessen.

Tabell: 1- Antal platser som besöktes för observation av materialitet, utformning och inspiration.

Huvudfall och referensplatser som besöktes för intervjuer och observationer vid analys 1 och analys 2:

Vårdboende	Stad	Län	
Kungsgårdens omvårdnadsboende	Enköping	Stockholm	
Blomstergården	Oxie	Skåne	
Vigavägen	Köpingebro	Skåne	
Månstorpsängar	Vellinge	Skåne	
Lillevångshemmet	Simrishamn	Skåne	
Magnoliatomten (Skissförslag)	Stora Sköndal	Stockholm	
Soltorp takterrass	Sollentuna	Stockholm	

Analys 1:
Spatial and Experiential Thinking samt intervjuer kring materialitet (5 referensplatser).

Analys 2:
QET och intervjuer kring kvalitéer och användning av utemiljön (huvudfall).

Inspiration

Litteraturstudie

Som steg tre genomfördes metoden intervjuer med olika yrkesverksamma inom vård och omsorg och utfördes med fokus på respektive huvudområde. För uttalanden och synpunkter kring huvudområdet materialitet användes litteraturstudien som grund till intervjuguiden som skapades. För uttalanden om användning av utemiljön samt kvalitéer i utemiljön baserades intervjuguiden på steg 2 inom analys 2: (QET) (se sid. 27).

Som sista del i arbetsprocessen har kunskapen från resultaten och slutsatserna av ovanstående metoder fungerat som underlag till min designprocess. Designprocessen har främst inneburit reflektion kring resultat och slutsatser samt att på olika sätt, försöka tillämpa den nyfunna kunskapen för det slutliga gestaltungsförslaget.

Litteraturstudien i arbetet ligger till grund för de olika teoretiska utgångspunkterna för respektive huvudområde som undersökts. Litteraturen som valdes behandlar främst ämnena filosofi, estetik och miljöpsykologi då det ansågs vara av relevans för arbetets handling och syfte. Syftet med litteraturstudien var att skapa förståelse och få en djupare kunskap kring betydelsen om hur olika inslag som material, växter och belysning påverkar en plats med dess egenskaper och karaktär, samt att skapa mig en kunskapsbas om utemiljöers värde för äldre personer med vårdbehov. Med litteraturstudien som grund har kunskapen som slutsatserna kring litteraturstudien genererat legat till grund för observationerna, intervjufrågor, analyser och slutligen delar i gestaltungsförslaget.

Litteraturen till huvudområdena samlades in genom ämnessom Primo, Webb of Knowledge, Scopus, Siencedirect och Google Scholar. Även insamlingsmetoder som ”Snöbollsurval” användes, där relevant litteratur insamlades in genom andra vetenskapliga artiklars källor.

Observationer

Då ett av målen med arbetet varit att skaffa mig kunskap och studera goda exempel på materialitet och utformning vid utemiljöer för vårdboenden inför mitt gestaltungs-förslag, har observationer varit en viktig del till kunskap och inspiration. Vid observationstillfällena besöktes sammanlagt 7 olika platser (se tabell 1 s. 24). Alla 7 platser har vid tillfällena besökts för analyser, intervjuer eller inspiration. Observationerna har genomförts med olika analysmetoder med olika fokus och delas in i analys 1 och analys 2, vilka har som syfte att undersöka materialitet respektive utemiljön för vårdboendet i Stora Sköndal.

För observationer och analys kring begreppet materialitet besöktes 5 referensplatser, Kungsgårdens omvårdnadsboende, Blomstergården, Vigavägen, Månstorpsängar och Lillevångshemmet. Samtliga referensplatser är vårdboenden kopplade till analys 1: *Spatial and Experiential Thinking* (Bergsjö 2013). (se sid. 26). Alla fem vårdboendena erbjuder boende för äldre personer med omfattande vårdbehov. Vårdboendenas utemiljöer varierar i utformning och material och

ansågs vara värda att besöka enligt rekommendationer från handledare Ann Bergsjö, konsult Kristina Kumlin och Sofia Tholerus från Ikano.

Resultaten av analys 1 kring materialiteten på platserna har vidare utgjort en grund och inspiration till material för utemiljön i min designprocess. Vid tillfällena för analysen genomfördes även intervjuer på samtliga platser.

För observation och undersökning av utemiljön för vårdboendet i stora sköndal har det som ett steg i analys 2: (*QET*) (se sid. 27) skett ett besök på den ännu obebyggda platsen. Vid observationstillfället genomfördes även intervjuer som ett steg inom (*QET*). Resultaten från analysen har vidare utgjort viktig kunskap om platsen för vårdboendet i min designprocess.

Då gestaltningen av vårdboendets utemiljö även innefattar två takterrasser har det i samband med observationerna även inneburit ett inspirationsbesök hos vårdboendet Soltorp i Sollentuna (se tabell 1 sid. 24) där deras takterrasser studerades. Målet var att finna inspiration och förståelse för hur en takterrass kan fungera som alternativ till utemiljö för ett vårdboende. Resultaten från observationerna på Soltorp noterades och samlades in genom foton och har vidare använts som underlag i min designprocess kring utformningen av takterrasserna. Inspirationsbesöket av takterrasserna på Soltorp vårdboende rekommenderades av Kristina Kumlin, konsult för Ikano.

Analys 1: Spatial and experiential thinking

Vid undersökningen av materialitet användes analys 1: ”*Spatial and Experiential Thinking*” av Bergsjö (muntligt) 2017.

För analyserna kring materialitetet besöktes 5 olika vårdboenden som referensplatser (se tabell 1 sid. 24). Dessa har fungerat som inspiration och ett medel för att ta reda på viktiga materiella kvalitéer som kan utgöra essentienlla inslag i restaurativa vårdmiljöer. Resultaten från analysen vid observationstillfället och litteraturstudien kring materialitet ligger senare till grund för utformningen av programmet som innefattar utvalda material, samt växters egenskaper och inslag till utemiljön för vårdboendet (se bilaga 1 och 2).

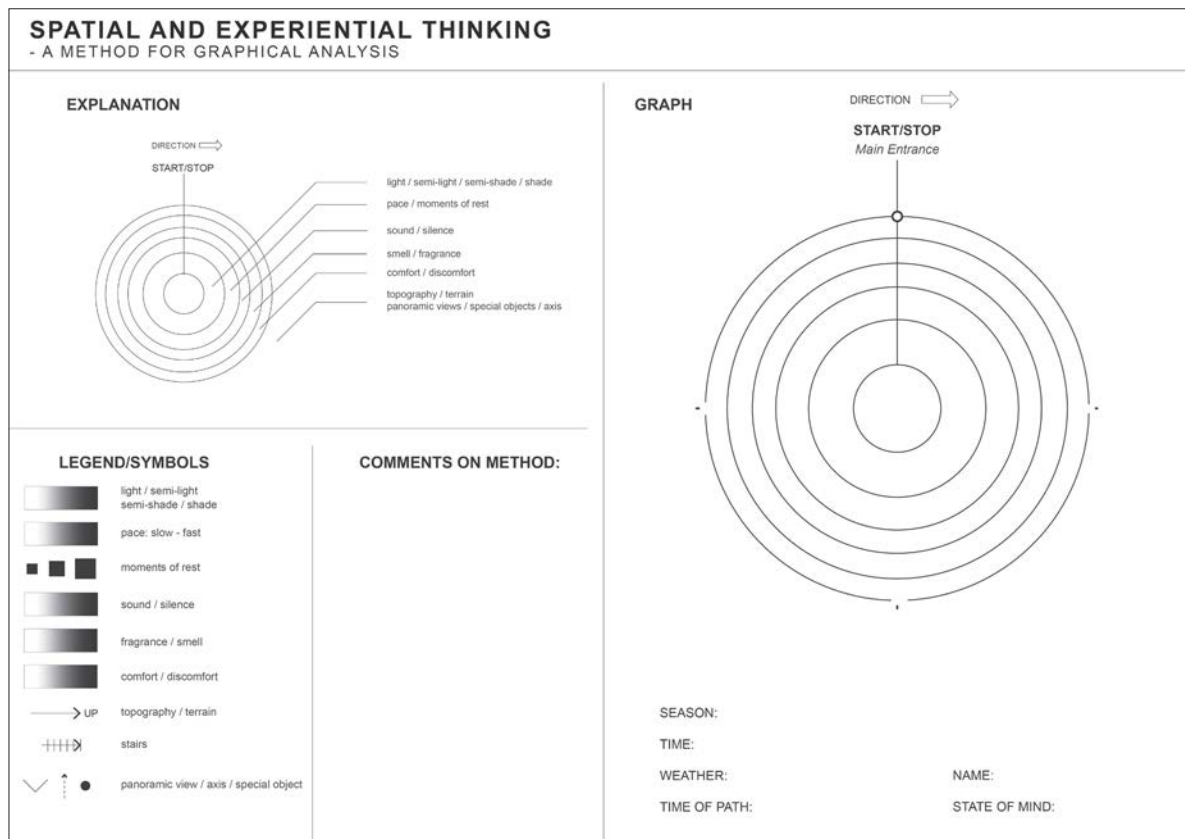
Analysen grundar sig på en analysmodell framtagen av landskapsarkitekten Catherine Szanto (2010). Med fokus på hennes upplevelse av Versailles trädgård har hon utvecklat en analysmetod för hur man kan uppleva en plats som involverar alla sinnen och det kinestetiska sinnet. Modellen bygger även på ett fenomenologiskt ramverk som är baserat på Merleau Pontys *Phenomenology of perception* 1945 samt 1900-talets teorier kring perception.

Analysmodellen av Szantos (2010) teorier, har senare vidareutvecklats av Bergsjö (2017) och anpassats till landskapsarkitekturstudenter i masterkursen Design Project – Composition and Materiality vid Sveriges lantbruksuniversitet. Modellen är anpassad efter ett besök på Skogskyrkogården i Stockholm och innehåller en cirkelformad graf som ger möjlighet till att notera ljus och skugga, gånghastighet, pauser, ljud, doft, komfort, topografi, vyer och speciella objekt (se figur 3 s. 27).

I mitt arbete att finna kunskap och studera goda exempel på materialitet i utemiljöer hos vårdboenden har analysmodellen ”*Spatial and Experiential Thinking*” varit ett viktigt redskap som modifierats för att passa mitt syfte.

Vid besöken av referensplatserna har analysen inletts med en promenad i utemiljön för en summarisk upplevelse av platsen. Vid promenaden kring upplevelsen av platsen har den cirkelformade grafen (se figur 3 sid. 28) använts tillsammans med skisser för att minnas viktiga strukturer, objekt och detaljer. Efter promenaden och noteringar via grafen har jag fört anteckningar och reflekterat över material och dess uttryck samt min upplevelse av platsen i sin helhet. Efter helhetsbedömningen genomfördes samma promenad ytterligare en gång.

Denna gång genomfördes promenaden med fokus på den materialitet som genom vistelsen på platsen specifikt påverkat mig och min upplevelse. Materialiteten som ansågs av mig utgöra kvaliteter noterades och samlades in genom fotografier. Fotografierna har likt skisserna fungerat som en minnesanteckning i designprocessen kring viktig materialitet och vilka sinnen som berördes i sammanhanget. Som en sista del i analysen har en kort beskrivning av platsen gjorts för att komplettera övriga delar i analysen (se sid. 47).

Figur 3: Analysmodell för undersökning av materialitet (modell av Bergsjö 2013).

Analys 2: Quality Evaluation Tool (QET)

För undersökningen av den fysiska platsen och skissen för utemiljön i Sköndal och tillämpades analys 2: "Quality Evaluation Tool" (QET) (Bengtsson & Grahn 2014; Bengtsson, 2015). Analysens steg har fungerat som ett evidensbaserat verktyg i min designprocess för utformningen och gestaltningen av utemiljön i Stora Sköndal. Resultaten från observationen, analysen och litteraturstudien ligger som grund till förslaget på utformning och förbättringar av Temagruppens skiss på utemiljön och presenteras i del 3 av arbetet.

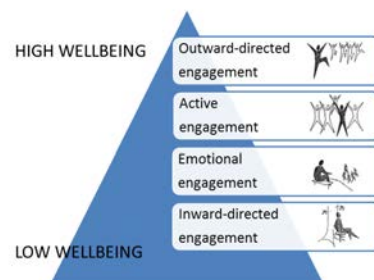
Målet med besöket var att studera platsen för utemiljön grundligt för att få en verklighetsbaserad förståelse kring hur platsen ser ut och upplevs, samt att ta del av omgivande aspekter som är viktiga att tänka på vid utformning och gestaltning av utemiljön. Vid besöket av platsen för vårdboendet observerades främst platsens omgivning, atmosfär, topografi och vegetation. Informationen kring platsen noterades via anteckningar och foton och användes som grund vid ytterligare steg inom analys 2: (QET).

Metoden är ett verktyg med olika steg som föreslår allmänna riktlinjer för design och utformning med hänsyn till användarna av utemiljön. QET är även ett verktyg i designprocessen för landskapsarkitekter och föreslår riktlinjer för design av restorativa vårdmiljöer baserat på en teoretisk triangulering och evidensbaserad forskning. Detta sammanfattas i triangeln för stödjande miljöer där triangeln representerar människors välbefinnande och vad de är mottagliga för (se figur 4).

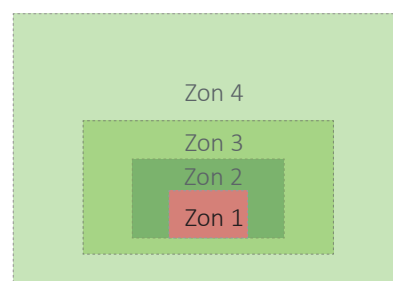
I mitt syfte att studera den fysiska platsen för utemiljön i Stora Sköndal och att analysera Temagruppens skiss av utemiljön, har analysmodellen anpassats för att passa det underlagsmaterial jag haft att tillgå under mitt arbete.

Analysen kring utemiljön i Stora Sköndal har inletts med steg 1 inom QET (se tabell 2 s. 29). Första steget innebar en utredning av de miljöegenskaper som finns på den nuvarande platsen. I samband med detta steg gjordes ett besök på platsen i Stora Sköndal där vårdboendet och utemiljön kommer att vara placerat. Vid tillfället för den fysiska analysen av platsen studerades omgivning, atmosfär, topografi och vegetation vilka noterades genom anteckningar och fotografier.

I samband med steg 1 inom analysen skedde även tillämpning av modellen som beskriver fyra zoner av kontakt med utemiljön (figur 5). Modellen prövades vid tillfället på Temagruppens tidiga skiss av utemiljön samt omkringliggande omgivning (se sid. 62). Tillämpningen skedde för att undersöka möjligheten till kontakt med gröna omgivningar och miljöer i anslutning till vårdboendet. Syftet var även att studera övergångszoner i den närliggande miljön för en god kontakt med omvärlden.

Figur 4: Triangeln för stödjande miljöer.

Figur 5: Modellen som beskriver Fyra zoner av kontakt.

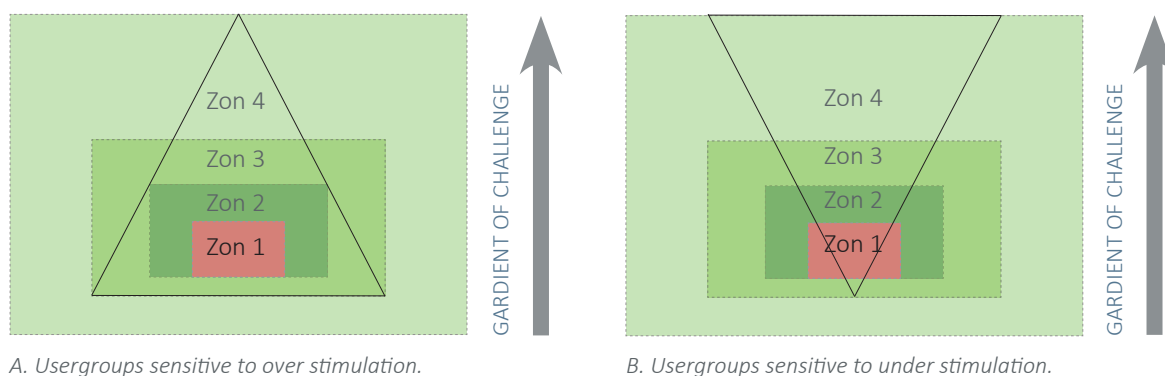
Miljökvalitéer	STEG 1: Användning av miljökvalitéer för att bedöma den nuvarande miljön med hjälp av de fyra zonerna av kontakt	STEG 2: Utvärdering av kvalitéer som är viktiga för specifika användare i förhållande till de fyra zonerna av kontakt	STEG 3: Förslag på åtgärder som behövs i det valda området, baserat på steg 1 och 2
Avsnitt A: A1-A6			A: Föreslagna åtgärder för Bekväm design
1. Närhet och enkel tillgång 2. Omslutning och entré 3. Säkerhet och trygghet 4. Förtrogenhet och nära bekantskap 5. Orientering och vägvisning 6. Olika alternativ för olika typer av väder			
Avsnitt B: B1-B13			B: Föreslagna åtgärder för inspirerande design
1. Glädjande och meningsfulla aktiviteter 2. Kontakt med omgivande liv 3. Sociala möjligheter 4. Kultur och anknytning till gångna tider 5. Symbolik 6. Möjligheter 7. Rymd 8. Artrik 9. Sinnliga njutningar av naturen 10. Årstidernas förändringar i naturen 11. Fridfullhet 12. Vild natur 13. Tillflykt			

Tabell: 2 - QET är uppbyggd av en tabell med fyra kolumner som motsvarar olika steg i designprocessen (Bengtsson, 2015).

Steg 2 inom analysen innebar en utvärdering av innebörden av varje kvalité för specifika användare (se tabell 2). Då metoden bygger på design och utformning av utemiljöer efter identifierad användargrupp med deras specifika behov, har intervjuer gjorts för att fastställa användargruppen för vårdboendet i Stora Sköndal, samt ta reda på vilka kvalitéer som är viktiga för den specifika användargruppen (se tabell 2). Eftersom de vårdtagare och personal som kommer att bo och arbeta på boendet i Stora Sköndal inte är kända ännu, har jag i detta steg genomfört intervjuer med yrkesverksamma inom vård och omsorg på boenden som erbjuder vård för äldre personer med omfattande vårdbehov, vilka därmed liknar det vårdboende som jag i mitt arbete undersöker. Vårdboendena som besöktes för intervjuerna kring kvalitéer i utemiljön samt vårdtagares behov, har gjorts i samband med observationerna kring analys 1.

Vid intervjutillfällena ställdes frågor kring användningen av utemiljön, uppskattade inslag i utemiljön och frågor kring vilka kvalitéer som fanns i utemiljön hos det vårdboende som besöktes (se tabell 2). Med hjälp av intervjuerna kunde användargruppen som är de boende för vårdboendet i Stora Sköndal fastställas och en utvärdering kring innebörden av varje kvalitet baserat på användargruppen och deras behov gjordes. I detta steg användes Temagruppens tidiga skiss av utemiljön som underlag för analysen.

Steg 3 inom QET innebär förslag på förbättringar och utformning av utemiljön baserat på steg 1 och 2. I detta steg användes resultaten av de övriga stegen som del i min designprocess (se figur 6), steg 3 representerar även det slutliga gestaltungsförslaget för utemiljön baserat på användargruppens styrkor och behov.

Figur 6: Illustration av sambandet mellan Triangeln för stödjande miljöer, gradienten av utmaning samt modellen som beskriver fyra zoner av kontakt, som användes vid analys och förbättringar av temagruppens Skiss. Vårdtagarna för vårdboendet i Stora Sköndal sammanfaller med A, där de boende kan betraktas som användargrupp sensetive och därmed i behov av mer bekväm design.

Intervjuer

Som sista del i användningen av multipla metoder genomfördes intervjuer vid observationstillfällena vid de fem referensplatserna (se figur 2 s.23). Intervjuerna fokuserade på frågor kring materialitet samt kvalitéer, utformning och användning av utemiljöer för äldreboenden. Intervjuerna genomfördes för att få insikt och information kring användning och olika kvalitetéers värden för användarna på de vårdboenden som besöktes. Resultaten från intervjuerna var tänkt att bidra med viktiga aspekter att ta hänsyn till i designprocessen för utformningen av utemiljön samt att identifiera användargrupp för vårdboendet i Stora Sköndal.

Samtliga personer som intervjuades var alla yrkesverksamma inom vård och omsorg och arbetade, eller hade tydlig koppling till de vårdboenden och utemiljöer som besöktes. Kristina Kumlin, konsult för Ikano och verksamhetschefer för respektive vårdboende rekommenderade personer för intervjuerna.

Vid besöken av platserna genomfördes främst kvalitativa och semistrukturerade intervjuer som grundar sig på delar av litteraturstudien och steg två inom vertyget QET i analys 2. En semistrukturerad intervjuguide valdes då intresset låg vid personliga tankar kring materialitet och inslag i utemiljöerna. Genom utformningen av en semistrukturerad intervjuguide (se bilaga 3) gavs personerna som intervjuades möjlighet att själv utveckla sina svar (Bryman, 2008).

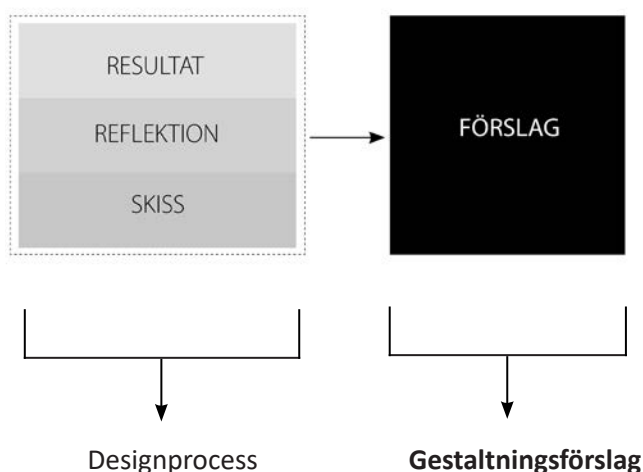
Under tillfällena då intervjuerna ägde rum antecknades svaren från intervjuobjekten ned ordagrant kopplat till de frågor som ställdes. Efter att alla intervjuer var slutförda sammanställdes en sammanfattning av resultatet från intervjuerna. Resultaten från frågorna som ställdes, analyserades och jämfördes med varandra för att kunna ge mig en uppfattning om de likheter och olikheter som kunde utläsas i resultatet, för att försöka identifiera användargruppen för vårdboendet i Stora Sköndal. Resultaten från sammanfattningen av intervjuerna presenteras i del 2 av arbetet.

Designprocess

Med resultaten från de olika metoderna som som grund, har jag i min designprocess reflekterat över resultaten och använt mig av den kunskap som de genererat.

Kunskapen som jag tillgodosett mig har jag fått användning för i mitt skissarbete av utemiljön för vårdboendet och i utformningen av programmet, innehållande olika typer av material för platsen.

Inför och under designprocessen gjordes en sortering av kunskap och information som jag sedan tillämpade i olika delar av skissarbetet. Skissarbetet, som är en kreativ del i arbetsprocessen pågick även parallellt med kunskapsinhämtning och reflektion kring resultaten. Detta har under designprocessen inneburit många ändringar av utformningen av utemiljön och fungerat som ett tillfälle att prova olika alternativ och lösningar.

Figur 7: Schematisk bild över delar som ingick och utgjorde designprocessen.

Del 2: Litteraturstudie och analys

Filosofisk och estetisk utgångspunkt

Sinnesupplevelser

Arbetets fokus ligger till stor del på hur sinnesupplevelser genom materialitet påverkar människors helhetliga upplevelser av utemiljön. För att få en grundlig introduktion och förståelse kring detta, inleds litteraturstudien med utgångspunkter som är baserade på ett fenomenologiskt synsätt.

Fenomenologin och dess innebörd kan härledas till den franske filosofen Maurice Merleau Pontys verk *Phenomenology of perception* (2002). I detta verk presenteras olika teorier kring människans fysiska interaktion och tolkning av sin omgivning. Merleau-Ponty gör, i sina teorier skillnad mellan att ha en kropp och att vara sin kropp och menar att kroppen ständigt är närvarande i allt man gör. Detta har en stark koppling till det kinestetiska sinnet som enligt fenomenologin utgör en viktig del av perception. Vidare utgår hans verk från att människan behöver vara trogen sin intuitiva upplevelse som i sin tur visar sig genom det vi varseblir och erfarar. (Merleau-Ponty, 2002). Perception grundar sig på nyckelelement baserade på olika stimulin som ger upphov till neurala responser i hjärnan. Följande beskrivs av Mather (2009) som upptagning i medvetandet med hjälp av sinnesintryck. Perception handlar följaktligen om hur vi mottager och bearbetar sinnesintryck och information i vår omgivning och utifrån tolkningsprocessen skapar oss olika upplevelser. Det är även på detta sätt som människans kropp, enligt Tuan (1990) kopplas ihop med omvärlden.

Perception sker både medvetet och omedvetet och är mycket tydligt sammankopplat med människans fem sinnen, lukt, smak, känsel, syn och hörsel (Tuan, 1990). Genom sinnesupplevelser har vi exempelvis förmågan att genom huden känna olika ytors texturer och har även förmågan att uppleva både smaker och dofter från vår omgivning.

Syn

För människans uppfattning och tolkning av omgivningen spelar sinnen en central roll där synen ofta upplevs som ett av människans viktigaste (Tuan, 1990). Det är med hjälp av synen och hjärnan som vi tolkar vår omvärld. Vidare kan sägas att ett mycket större område av cortex i hjärnan är ägnat åt syn än till de andra sinnen (Mather, 2009). För människans seende är ljuset en av de viktigaste komponenterna. Ljuset gör det möjligt för oss att genom det visuella systemet i hjärnan använda oss utav frekvensjusterade filter samt göra olika typer av beräkningar. Sådana beräkningar kan innefatta analyser kring det som uppfattas i synfältet samt varseblivning om funktioner, texturer och rörelser (Mather, 2009, s. 295). Trots att synen många gånger anses vara det viktigaste sinnet för människan behöver synen ofta integreras med andra sinnen för att människan ska bilda sig en uppfattning om vad som betraktas. Enligt Tuan (1990) sker våra upplevelser av omvärlden oftast genom alla våra sinnen samtidigt vilket medför att det ibland kan vara svårt att skilja på vilka sinnen som integrerar med varandra.

Känsel

Efter synen menar Mather (2009) att känsel är ett av våra starkaste sinnen. Det är enligt honom genom känseln, i direkt kontakt med huden, som ger information, om kroppens position och rörelse i förhållande till omvärlden. Vi kan därför, enligt Tuan (1990) trots förlorad syn orientera oss i vår omgivning väldigt väl med hjälp av vårt känselsinne.

Lukt

Luktsinnet är känt för att vara ett kemiskt sinne eftersom dess nervreceptorer utvin- ner information med hjälp av kemiska interaktioner (Mather, 2009). Luktfunktionen fungerar även som ett tidigt varningssystem som hjälper oss att klassificera lukter i form av två dimensioner; närmande - undvikande och substans-ätbarhet. Luktsinnet är även det sinne som kan sägas vara vårt mest direkta sinne, då det har förmågan att få oss att framkalla emotionella minnen och känslor mycket snabbt och kraftfullt (Tuan, 1990).

Smak

Människans smaksinne är precis som luktsinnet ett kemiskt sinne och kan även beskri- vas som ett socialt sinne som innefattar fem grundsmaker som består av- sött, salt, surt, beskt och umami (Mather, 2009). Smaksin- net innebär en växelverkan mellan flera per- ceptuella känslor som inkluderar, smak, lukt, temperatur, beröring, syn, ljud och smärta.

Framför allt smak, tillsammans med lukt- kombinationer och syn har förmågan att betinga smakförmimmelser mycket markant (Mather, 2009).

Hörsel

Människans hörselsinne är passivt och går inte att stänga av eller ignoreras (Tuan, 1990). Trots att vi med hjälp av synen tar emot mer information blir vi ofta mer emo- tionellt berörda av ljud än att enbart betrak- ta stilla bilder och scener. Ljud från naturen och musik har en förmåga att ofta ge oss en särskilt stark upplevelse (Tuan, 1990).

Till sinnena hör även det kinestetiska sinnet som kan förklaras som "uppfattningen av den mänskliga kroppen i förhållande till sin omgivning" (Bloomer & Moore, 1997, s.34-35). Szanto (2010) hävdar i sin analys kring vistelsen i Versilles trädgård att det kinest- etiska sinnet är mycket viktigt för tolkning och förståelsen av vår omvärld. Szanto (2010) beskriver även den kroppsliga interaktionen som nyckeln till en lyckad förståelse och interaktion i landskapet, då den rumsliga sammansättningen ofta är uppfattad enligt vår potentiella kroppsliga inblandning av landskapet. Vidare förklarar hon att sinne- supplevelserna är strakt kopplade till hur vi uppfattar landskapet och vår omgivnings "rumsliga berättelser", som har en betydande roll då de hjälper oss att skapa en up- pfattning av det vi upplever (Szanto, 2010).

Vår uppfattning genom sinnena och det kinestetiska sinnet har även visat sig ha en stark koppling till vad vi upplever som rent estetiskt tilltalande i vår omgivning. Enligt Nhol (2001) baseras det estetiska värdet av ett landskap på en kognitiv process som sker i fyra olika delar. Nhol beskriver att estetiskt värde främst kan uppnås genom sinnlig uppfattning och information som upplevs genom landskapets olika delar och komponenter. För att den kognitiva processen ska kunna ske, kan delarna, kort sammanfattas som 1. Perception genom sinnena, 2. Vår förmåga att tillskriva känslor till objekt, 3. sinnesstämningar och tidigare kunskap om platsen och slutligen 4. Hur symbolik på en djupare plan kan kopplas samman med objekt i landskapet och fantasier hos betraktaren. Brook (2013) för ett liknande resonemang för den estetiska upplevelsen av omgivningen. Även hon menar att den estetiska upplevelsen är starkt sammankopplad med människans kroppsliga interaktion i landskapet. Brook (2013) kopplar även samman sinnliga upplevelser med tre liknande kategorier som Nhol (2001) och frambringar enligt henne estetiska upplevelser av landskapet.

Vidare beskriver Jakobsson (2009, s.12) att: "sinnesupplevelser kan förklaras som en subjektiv process som innefattar våra sinnen och individuella referensramar och förväntningar". Detta eftersom att det finns faktorer som påverkar vår perception.

Enligt Mather (2009) finns det en rad olika faktorer som kan påverka vår perception. Mather menar att sensorisk modalitet, rumslig plats, tidpunkt, stimulansegenskaper, objekt och händelser är faktorer som kopplat till vår uppmärksamhet påverkar vår uppfattningsförmåga och sinnesupplevelser. Vidare belyser han även att individuella olikheter som ålder, kön och kultur spelar stor roll för vår perception (Mather, 2009).

Estetik

Johansson (2007) menar att sinnesupplevelser är förutsättningen för samspelet mellan människa och omgivning samt vilka värden som vi tillskriver den. Genom våra sinnen har vi förmågan att kunna uppleva något som estetiskt tilltalande. Estetik är således ett viktigt begrepp inom perception, vilket innebär en tolkning och utvärdering av vår omgivning och av objekt som i sin tur leder till olika upplevelsevärden av det som betraktas. Johansson (2007) menar att, precis som med sinnesupplevelser, påverkas estetisk uppskattning av olika faktorer och kan definieras som en individuell process. Det som påverkar vår uppfattning av vad som anses vara vackert är enligt henne kultur, kunskap, associationer, minnen, föreställningar om kvalitet, status, mode, hållbarhet och äkthet. Även betraktarens perspektiv anses vara avgörande för bedömningen av vad som uppfattas som estetiskt tilltalande.

Till den estetiska bedömningen innefattas även om personen i fråga betraktar det som är vackert, nära eller på avstånd samt om det betraktas hastigt eller noggrant (Johansson, 2007). Inom filosofin skiljer man även enligt Johansson på primära och sekundära estetiska kvalitéer. De primära kvalitéerna är egenskaper som kan mätas på ett objektivt sätt och kan relateras direkt till materialet eller föremålet. Exempel på primära kvalitéer kan vara storlek, antal och form. Medan de sekundära kvalitéerna främst handlar om hur betraktaren på ett individuellt plan uppfattar föremålets egenskaper som exempelvis kan inkludera råhet, harmoni och skönhet (Johansson, 2007).

Materialitet

Finn Werne (2003) menar att vår omgivning kan förstås genom de material som den är uppbyggd av. Werne menar även att vi med hjälp av materialens egenskaper tillsammans med våra sinnen har förmågan att tolka vår omgivning, förstå sammanhang och tillskriva omgivningar estetiska värden.

Begreppet materialitet i det här arbetet beskrivs som det uttryck som materialet ger. Uttrycket kan vara visuellt, t.ex. mörkt eller ljust, matt eller blankt, det kan även vara taktilt eller varmt eller kallt. Till materialets egenskaper tillhör även ljud och dofter (Johansson, 2007). Trots att material kan utgöra mycket karakteristiskt uttryck som är typiskt för en viss typ av material, menar Werne (2003) att materialitet inte är något som kan betraktas som beständigt.

Werne anser i en av hans artiklar att materialitet inte är en absolut egenskap hos en viss materia. Han menar att vårt sätt att tolka och använda material på, ständigt är under förändring eftersom material ständigt utvecklas. Detta påverkar i sin tur även vår upplevelse av vår omgivning som till stor del utgörs av material (Werne, 2003).

Även Fridh (2003) understryker materialitetens föränderlighet och belyser främst materialens potential att sudda ut gränser och förmåga att skapa nya dimensioner inom arkitekturen. Vidare menar Werne (2003) att alla människor i grund och botten bär med sig en medfödd känsla för material och en förmåga att kunna tolka dess berättelse. Samtidigt betonar han även att det finns en geografisk skillnad i vår känsla och tolkningsförmåga kring material samt att alla har en materialföreställning som grundar sig på människans tidigare erfarenheter och medvetande. Weston (2003) talar liksom Werne om de geografiska skillnaderna. Han menar att kulturella grunder kring symbolik har stor betydelse för hur vi uppfattar materialen som skapar vår omgivning samt att vi genom värderingar av materialen tillskriver det olika estetiska kvalitéer. Vidare betonar Weston att ursprunget har stor betydelse för vår värdering av materialet. De tidsmässigt rådande idealen och förväntningar på hållbarhet är enligt honom faktorer som bidragit till att fjärran och exotiska materials exklusivitet med tiden suddats ut och istället ersatts av vår vurm för lokalproducerade material (Weston, 2003).

Vidare hävdar, enligt Werne (2003), konsthistorikern och arkitekten Erik Lundberg att ett materials verkliga materialkaraktär inte behöver stämma överens med formens antydande, då materialegenskaper ofta förknippas med formen (Werne, 2003, ss. 22-23). Werne hänvisar till Lundberg som i *Arkitekturens formspråk* skriver om människans materialföreställning och om att ett föremåls form kan ge en förmedlad beröringsförnimmelse som är kopplad till känselsinnet, där till exempel en rundad yta ofta uppfattas som mjuk eller flytande i motsats till ett skarpskuret hörn som uppfattas som hårt och säkrande (ibid.). Vidare hävdar även Lundberg precis som Werne att människans erfarenheter kring material är avgörande för vår uppfattning och estetiska uppskattning av platser materialitet och arkitektur.

När det kommer till äktheten i material och vad som är avgörande för hur det kan upplevas som estetiskt tilltalande, menar Werne (2003) att det inte handlar om genuina hantverksprocesser eller hur man framställer materialet på. Istället hävdar han att det grundar sig i en genuin känsla och respekt för materialen och dess materialitet. Werne påpekar att vi genom rätt hantering och känsla för materialen kan tillgodose människans inneboende kvalitativa förväntningar som avser omsorg, omtanke och kärlek. Till våra förväntningar på materialet räknas även hållbarhet, ekonomi, formkänsla, sensualitet och estetik in (Werne, 2003). Vår känsla för material inkluderar även kroppen i den mening att vi med vår kropp har förmågan att leva oss in i hur det är att vara ett objekt.

Werne hänvisar vidare till Henrich Wöfflin som skriver om vårt sätt att uppleva material med det kinestetiska sinnet och även om vårt sätt att tala om arkitektur som handlande subjekt. Ofta talar man till exempel om bjälkar som bär och väggar som skapar rum. På samma sätt menar Wöfflin att vi har förmågan att leva oss in i material och dess materialitet (Werne, 2003, s.22).

Det kinestetiska sinnet har även stor betydelse för estetisk uppskattning enligt Brook (2013) som menar att alla människans sinnen är involverade i samspelet med omvärlden, samt att den kroppsliga upplevelsen är en förutsättning för att en estetisk uppskattning ska kunna ske. Estetisk uppskattning som kan sägas vara uppfattningen av egenskaper genom beröring och det kinestetiska sinnet, kallas ibland för haptisk perception (Mather, 2009). Att kunna beröra och integrera med sin omgivning genom haptisk perception på en direkt skala är enligt Dee (2001) en mycket viktig del för hur vi upplever materialen, uppskattar vår omgivning och våra landskap. Hon menar att ta del av detaljer och egenskaper hos materialen som skapar det byggda i vår omgivning hjälper oss att känna oss som en del av en plats och påverkar starkt hur vår väljer att använda oss utav platsen. Dee talar vidare om detaljer som delar, vilka tillhandahåller en nära och omedelbar sensorisk upplevelse av omgivningen. Hon beskriver även det som småskaliga strukturella komponenter i omgivningen och kopplar dem till mönster, textur, färg och ljus (Dee, 2001).

Materialiteten som syns i detaljerna kan enligt Dee betraktas som primära abstrakta delar av designen hos det byggda.

Vidare lyfter Kirkwood (1999) fram detaljnivån som ett sätt att betrakta sin omgivning på och belyser detaljernas styrka i att skapa en tydlig platsidentitet. Detaljerna hos ett material, som exempelvis densitet, struktur och färg har enligt Kirkwood förmågan att reflektera det omgivande landskapet och hjälper oss att förstå dess förutsättningar och egenskaper. Detaljerna hos materialiteten är även viktiga för att skapa omgivningens rikedom, mångfald och komplexitet (Kirkwood, 1999, s. 46).

Enligt Dee (2001) har människan en "naturligt" positiv inställning till mönster som i hög grad kan kopplas samman med både material och detaljer. Hon menar även att mönster främst hjälper oss att förstå och skapar ordning i det vi ser samt upplever. Vidare påpekar hon att mönster i vår omgivning och arkitektur ofta skapas utifrån geometri, naturliga former, sociala användningsmönster och är både visuellt givande för betraktaren samtidigt som det skapar en mångfald och enhet. Ljuset är i många fall är en mycket viktig detalj för hur materialiteten kommer till uttryck och har en betydande roll för hur både textur och färg upplevs. Ett materials textur är starkt beroende av ljuset då det hjälper till att levandegöra ytor och skapar föränderlighet i hur en yta av ett visst slag upplevs (Dee, 2001). Texturen hos ett material anses även vara en viktig detalj som gör det möjligt för människor

att genom känselsinnet ansluta till vad de upplever visuellt. Liksom textur menar Dee även att färg är starkt beroende av ljuset då det har en förmåga att manipulera färgnyanserna och hur de upplevs av människan.

Gertrud Olsson (2007) ger en djupare förståelse för materialets betydelse för synupplevelsen av färg. Hon beskriver att vår förmåga att kunna se beror på att vi genom synsinnet kan uppfatta kontraster som kan beskrivas som färgskillnader och ljushet i olika skarpa gränser. Hon hänvisar även till Katz som talar om färgens olika uppträdandeformer och påvisar att rummet är direkt avgörande för hur färgupplevelsen upplevs. Katz menar även att allt som är synligt har särskilda färgegenskaper, även om vi många gånger inte kan finna de lämpliga färgnamnen. Vidare menar han att med samma snabba sätt som vi percipierar färger på olika material, erhåller vi uppfattningen om deras belysning, vilket inte är begränsad till materialen i sig utan även till den tomma rummen mellan objekten som också är belyst. Katz menar att "upplevelsen av färg sker i samband med rumsupplevelsen och kan beskrivas som ett möte mellan form, ljus och föränderligheten i rummet man befinner sig i" (Olsson, 2007, s. 60-61).

Som Johansson (2007) fäster uppmärksamhet på i hennes bok kring material i landskapet, bedöms vissa estetiska kvalitéer, så kallade sekundära kvalitéer utifrån ett individuellt perspektiv.

I uppfattningen av ett materials estetiska värde kan den individuella tolkningen kring materialets åldrande (patina) ha ett stort och inflytande och vara avgörande för vilka estetiska värden man tillskriver materialet och dess betydelse för det byggda i landskapet (Johansson, 2007). Vidare talar hon även om patina som något som kan tillföra landskapet eller omgivningen stora estetiska kvalitéer. Med "rätt" åldrande menar hon att materialen kan genomgå en förändring och genom sinnliga upplevelser både upplevas vackrare och skönare att beröra genom det taktila sinnet. Johansson menar att tidens effekt på materialet kan påverka materialiteten till något som upplevs positivt och estetiskt tilltalande då exempelvis olika typer av växtlighet, friktion eller nötning kan ge liv åt ytor som får materialet att vittna om en historia och i sin tur kan ge upplevelser utöver det vi ser i form, färg och struktur (Johansson, 2007). Vidare påpekar hon även att vi med ökad förståelse och kunskap om materialens åldrande har möjlighet att påverka det designmässiga uttrycket och på så vis även kan påverka människornas upplevelser och estetiska värderingar av materialet (Johansson, 2007).

Slutsatser

Genom litteraturstudien kring det estetiska och filosofiska perspektivet av materialitet samt dess estetiska och kvalitativa värden, har jag tydligt kunnat se en stark koppling mellan perception, sinnesupplevelser och materialitet. Litteraturstudien har bidragit till att jag även kunnat skapa mig en bredare förståelse

för hur de olika delarna hänger samman och kunnat se att delarna är avgörande för hur vi upplever vår omgivning. Litteraturstudien har visat att sinnesupplevelser samt det kinestetiska sinnet är en grundläggande förutsättning för att människan ska kunna interagera med sin omgivning. Som en ytterligare dimension till vår perceptionsförmåga har jag även kunnat konstatera att material och dess materialitet genom sinnesupplevelser är en viktig komponent för hur vi värderar och tillskriver vår omvärld estetiska kvalitéer. Materialen har med sina egenskaper förmågan att skapa förståelse och sammanhang för människans sätt att förhålla sig till omvärlden.

Vidare kan materialets uttryck och materialitet frambringe värderingar som resulterar i primära och sekundära kvalitéer hos betraktaren. Medan de primära kvalitéerna främst kan räknas som objektiva, är de sekundära kvalitéerna baserade på materialets egenskaper som uppfattas utifrån betraktarens individuella referensram. Till den individuella referensramen hör bl.a. kultur, kunskap, erfarenhet, förväntningar, medvetande, perception och kontext. Vidare har yttre påverkan eller detaljer hos materialen även kunnat betraktas som faktorer i vilket man skapar sig en estetisk uppfattning eller inte. Slutligen har det framkommit att sinnliga och estetiska upplevelser och kvalitéer genom material, kan skapas genom en förståelse och känsla för hur olika materials egenskaper och detaljer samexisterar med det byggdas komposition och utformning. Känslan för materialen och dess egenskaper

som genom detaljerna uttrycker materialiteten, skapar det byggdas identitet, atmosfär och även den omvärld som vi blir varse om genom perception.

Miljöpsykologisk utgångspunkt

Då arbetet till stor del utgörs av ett gestaltungsförslag för utemiljön till ett vårdboende samt hur materialen i vårdmiljöerna kan bidra med estetiska och restorativa effekter för användarna, har det varit av vikt att undersöka de miljöpsykologiska grunderna till analysmodellen (QET) som använts för att analysera och ge riktlinjer vid utformningen till den blivande vårdmiljön.

Inom miljöpsykologin har man liksom inom filosofin kunnat se att intrycken från våra sinnen påverkar hur vi upplever vår omgivning. Som tidigare nämnts, har Nhol (2001) påpekat att vår estetiska upplevelse av omgivning och landskap beror på en kognitiv process. Kognition sker medvetet eller omedvetet och kan likt perception beskrivas som en psykologisk process vilket innefattar människans medvetande, tankar, minnen och känslor (Kaplan & Kaplan, 1989, s.5). Den kognitiva teorin kan även kopplas samman med Attention and Restoration Theory (ART) av Kaplan och Kaplan (1998). Kognition kan förklaras som människans förhållning till sin omgivning och har att göra med "attention" och "awerness" (Kaplan & Kaplan 1998). Begreppen kan förklaras som riktad uppmärksamhet och spontan uppmärksamhet.

Den riktade uppmärksamheten är i många fall ansträngade för människan och kräver en hög hjärnaktivitet och koncentration vilket i för höga doser kan skapa stress. Den spontana uppmärksamheten å andra sidan kräver en liten ansträngning och har förmågan att aktiveras i samband med omgivningar med naturliga inslag.

Den spontana uppmärksamheten låter oss även ta in sinnesintryck utan vi behöver bearbeta informationen i någon större utsträckning och kan förse oss med viktiga restorativa effekter som är viktiga för människans hälsa och välmående (Kaplan & Kaplan, 1989). Restorativa effekter eller restoration kan beskrivas som: "en process där människan återvinner sina fysiska, psykiska och sociala förmågor" (Hartig, 2007, s.164). Vidare menar Kaplan och Kaplan (1989) att upplevelsen av estetiskt tilltalande miljöer även baseras på perception, där vi kategoriserar och värderar det som upplevs i landskapet. Informationen som uppfattas grundar sig även på en undermedveten överlevnadsmekanism där naturen och vårt evolutionära arv har spelat en stor roll för människan (Kaplan, Kaplan & Ryan, 1989).

Likt Kaplan och Kaplans teori bygger även Ulrichs (1983) Psycho-evolutionary Theory på naturens restorativa effekter och hänvisar även han till människans evolutionära inneboende förmåga att finna ro kring vegetation, vatten och andra fysiska inslag som främjat människans överlevnad. Dock skiljer sig hans teori från ART då han istället föreslår att direkta, undermedvetna, känslorelaterade reaktioner spelar stor inledande roll i hur vi reagerar på naturen (Ulrich et al. 1991).

Ulrich (1983) menar att våra upplevelser av miljöer varierar med vårt känslomässiga tillstånd. Informationen som vi uppfattar med synen grundar sig på en instinktiv psykologisk och fysiologisk överlevnadsreaktion där känslor leder till tankar och handlingar lämpade för överlevnad och trivsel i situationen (Ulrich, 1983, s. 83). Vidare menar han att så kallad "estetisk respons" baseras på individens emotionella tillstånd och reaktion på den upplevda miljön (ibid.). Ulrich (1984) hävdar att den estetiska responsen av natur har förmågan att främja både fysisk och mentalt välmående vilket han i artikeln *View through a Window May Influence recovery from Surgery* (1984) tydligt redogör för.

Iwarsson och Ståhl (2003) menar att både tillgänglighet och den estetiska upplevelsen av utemiljöer för äldre är av stor vikt för att bevara vidmakthållandet av hälsa. För att utemiljöns restaurativa värden ska kunna bli tillgängliga för äldre menar Iwarsson och Ståhl att man som designer bör ta stor hänsyn till användarnas funktionella kapacitet och miljömässiga krav (Iwarsson & Ståhl, 2003). Något som även Bengtsson och Grahn (2014) tagit hänsyn till i deras framställning av designverktyget QET, som utvecklats för att minska glappet mellan teorier och praktiska designlösningar för vårdboendemiljöer.

Design och utformning

Schmidtbauer (2005) menar att en miljö som stimulerar alla sinnen har förmågan att ge människan livskvalité. Samtidigt menar hon att det är en stor utmaning i att skapa en utemiljö som är attraktiv utifrån brukarens behov. Även Dee (2010) tar upp svårigheten

med att skapa en plats som innehåller delar som stimulerar människans sinnen och vidare ger dem upplevelser. Hon belyser därför vikten av att på ett noggrant och tydligt sätt designa och sammanfoga olika kvaliteter till en planerad plats, hon menar att helheten av platsen är avgörande för vad som är en bra design och hävdar samtidigt att man som designer måste ta hänsyn till många olika delar av skapandet av en utemiljö, som bland annat utgörs av vegetationsform, topografi, strukturer och vatten (Dee, 2010).

De vanligaste metoderna som används vid skapandet av platser inkluderar enligt Dee att tolka platsens befintliga former, geometri, symbolism, abstraktion och användningen av naturens former. Vidare beskriver hon att det även som designer krävs att man kombinerar flera olika metoder för att skapa en så helhetlig och intressant plats som möjligt (Dee, 2001).

Ur idesynpunkt bör även gestaltningen av en vårdmiljö göras hållbar över tiden i så stor utsträckning som möjligt, vilket bidrar till en helhetslösning (Schmidtbauer et al. 2005). Helhetslösningar kan till exempel hänvisa till att möblering och verksamheter ska kunna förändras utan att utemiljön ska behöva gestaltas om. Vidare bör utemiljön vara en plats som ger möjlighet till variation och tillgänglighet för vårdtagarna året runt, för maximal användning och bidragande restaurativa effekter (Schmidtbauer et al. 2005). Genom variation och tillgänglighet menar Schmidtbauer et al. (2005) att man gör vårdtagarna delaktiga i utemiljön vid olika tillfällen samt ge dem möjlighet att ta del av naturens årstidsväxlingar. Även valen av material i omgivningen bidrar till hur utemiljön uppfattas och används.

Underlagsmaterialen bör exempelvis vara varierande då man för in olika svårighetsgrader och sinnesupplevelser för användarna. Med materialens olika karaktärer kan man ge äldre och sjuka möjligheten att bibehålla och träna sina fysiska förmågor samt generera minnen (Schmidtbauer et al. 2005).

Schmidtbauer et al. (2005) belyser även att materialen i utemiljön kan främja promenader och rörelser. De fysiska aktiviteterna inkluderar även den kinestetiska upplevelsen av utemiljön. På så vis menar Dee (2001) att den kroppsliga interaktionen i utemiljön kräver olika designöverväganden och strategier då rörelserna inte bara gör oss medvetna om rymd och tidsförhållande, utan även om rummets föränderlighet som skiftar genom ljud, doft, värme, ljus och skugga (Dee, 2001).

Dee hävdar även att strukturen av utemiljön som extra viktig då den bidrar till en överskådlighet av platsen. Samtidigt bidrar den till tolkning och förståelse för användarna. För strukturen spelar även vegetationen och växtligheten en basal roll då den med sin materialitet, textur och form skapar strukturella och rumsliga komponenter i utemiljön (Dee, 2001, s.62). Vegetationen skapar även skugga och bidrar med sina former, frukter och färgsättningar till förutsättningar för estetiska och sinnliga upplevelser (ibid.).

Vidare betonar hon att vid skapandet av utemiljöer, är en "mänsklig skala" viktig att ha i åtanke. Den mänskliga skalan innebär att vegetationsdelarna i utemiljön skapar positiva känslor genom att vara i "nära storlek" till människokroppen. De positiva känslorna kan på så vis utgöra komfort, trygghet, och känslan av att kunna relatera till sin omgivning (Dee, 2001).

Avslutningsvis betonar hon att helheten av en utemiljö och en lyckad design som får människor att uppskatta den, bygger på val och strategier för hur materialiteten tas i anspråk redan vid det tidiga designstadiet (Dee, 2001).

Slutsatser

Genom litteraturstudien kring det miljöpsykologiska perspektivet har jag kunnat få en tydligare bakgrund till grunderna av analysmetoden QET samt lyckats identifiera viktiga miljökvaliteter i utemiljön som främjar sinnesupplevelser och restorativa effekter. Litteraturstudien har även bidragit till en mer allmän kunskap kring utformning av utemiljöer.

Miljöpsykologin visar att de restorativa effekterna i samband med gröna miljöer är kopplade till vårt evolutionära arv men att de även är sammankopplade med individens behov och de estetiska upplevelserna som skapas genom sinnlig interaktion med omgivningen. De positiva upplevelserna baseras på en psykologisk process vilket innefattar människans medvetande, tankar, minnen och känslor. Litteraturstudien styrker även att, med hjälp av identifierad användargrupp och deras behov, kan man med materialens uttryck, platsens utformning och funktioner, skapa en miljö som främjar estetiska och sinnliga upplevelser som även tydligt är sammankopplade med restorativa effekter.

Resultat från undersökning av materialitet

Intervjuer

Resultatet av intervjufrågorna (se bilaga 3) kring materialitet har inte i någon större utsträckning genererat till mer vetskap inom begreppet, på så sätt att ny kunskap kopplat till vårdboendemiljöerna har kunnat identifieras eller kunnat föras vidare i gestaltningen. Inga direkta filosofiska kvalitéer kopplat till materialitet har heller kunnat urskiljas från svaren. Dock har frågorna kring materialitet till de yrkesverksamma resulterat i både intressanta och olika grader av konkreta och direkta svar kopplat till frågorna.

Vid ett flertal tillfällen har frågorna kring begreppet materialitet behövts upprepas och förklaras ytterligare för att dess innebörd ska bli tydlig. Vidare har detta som följd, vid flera tillfällen gett upphov till svar som är kopplat till intervjuobjektets personliga tolkning av frågorna. På grund av begreppets komplexitet samt de personliga tolkningarna av materialitetens innebörd har det framkommit svar som ofta inte hänger samman med den ursprungliga frågan. Trots att svaren från intervjuerna inte har täckt hela det spektrum av egenskaper som materialitet står för, har det ändå framkommit några delar som kan kopplas samman med mina frågor och begreppet materialitet. Vid dessa tillfällen har det nästan uteslutande framkommit information kring hårda materials taktila egenskaper och användningssområden. Trots att intervjufrågorna i sig inte frambringade något större resultat, har det genom alla intervjutillfällen och i andra samtal frekvent och undermedvetet talats om sinnliga upplevelser kopplat till materiella egenskaper och kvalitéer.

Vid dessa tillfällen har det talats om materialitet och dess kvalitéer i andra former och termer än de som uttrycks i arbetet. Som författare har detta följaktligen inneburit ytterligare en tolkningsprocess och en transparens för att urskilja när kvalitéer och egenskaper kopplat till material kommit på tal. Resultatet av den senare tolkningsprocessen har indikerat på återkommande materiella kvalitéer i vårdmiljöerna. I samtliga fall har vatten och dess akustiska egenskaper och lugnande inverkan uttalats som mycket positivt i vårdmiljöer.

Vid samma tillfällen har det även framkommit önskemål om att kunna ta del av de taktila delarna av vattnet i större utsträckning. Vidare har det funnits olika åsikter kring grus som underlag. Somliga menar att det enbart utgör ett hinder i framkomligheten för vårdtagarna, samtidigt som andra har påpekat vikten och värdet av en mångfald bland underlagsmaterial för en bra rehabilitering efter olika åkommor som påverkat vårdtagarnas balanssinne och förmåga att kunna gå. Genom tolkningsprocessen har detta direkt kunnat kopplas till det kinestetiska sinnet och vikten av att uppleva utemiljön genom hela kroppen.

Vid samtalen med personerna inom olika yrkeskategorier har även skillnad och konsekvenser mellan varma och kalla material för olika användningsområden framförts. Vid samtal om material i vårdmiljöer visade det sig att användningen av en viss del i utemiljön kan påverkas mycket beroende på om ett objekt utgörs av varma eller kalla material.

Genom intervjuerna har det visat sig att föremål och objekt som utgörs av varma material är att föredra, speciellt när det gäller sittplatser och handtag av olika slag. Vidare i tolkningsprocessen kring materialitetens kvalitetér har det framkommit ett stort antal sinnliga kvalitetér som kunnat kopplas till växter.

Växtlighetens värden har visat sig utgöra olika delar som är av vikt för hur platsen upplevs estetiskt och hur den uppfattas genom sinnlig perception. Genom växters olika materialitet påverkar de utemiljöns rumslighet och visuella intryck och vidare hur platsen uppfattas av de boende. För de boende är det av stor vikt att utemiljön känns trygg och därför bör växtlighetens materialitet enligt de personer som intervjuades, utgöras av runda och mjuka och former och färger. Till de sinnliga upplevelserna av växtligheten hör även doften och smaken till. En mångfald av doftande och ätbara blommor och växter har visat sig vara att föredra då dessa egenskaper kunnat bidra till starka och positiva sinnliga upplevelser och minnen för de boende.

Observationer

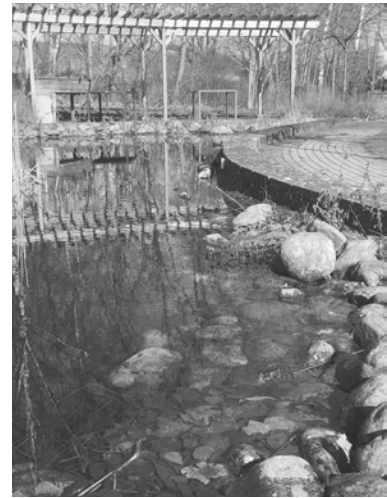
Resultaten av observationerna av de olika vårdboendena har gett betydelsefull kunskap och insikt kring begreppet materialitet och hur de kan utgöra viktiga sinnliga, estetiska och restaurativa kvaliteter i vårdmiljöer. Genom observationer av olika boendens utemiljöer har en bred uppfattning kunnat skapas i jakten på att finna material och egenskaper som

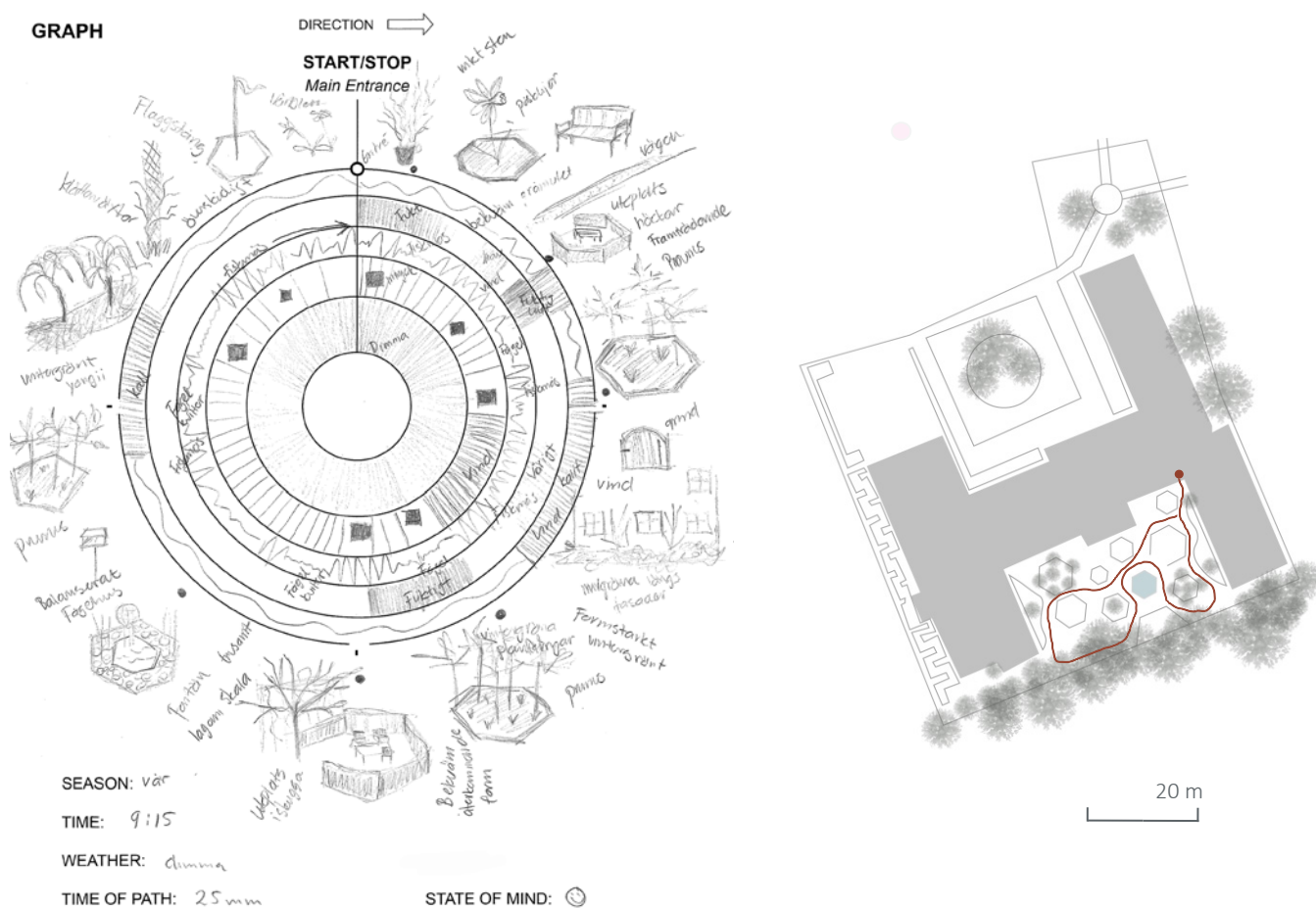
kan bidra till restaurativa effekter för vårdtagare. Observationerna har bidragit till att olika materials egenskaper kunnat studeras närmare och i sin tur fungerat som en viktig inspiration för gestaltningen i den senare delen av arbetet. Jag har även genom observationerna fått en betydelsefull insikt kring sambandet mellan material och utformning och hur dessa tillsammans och på olika sätt kan samverka för att framhäva materialitet som i sin tur kan uppfattas som estetiskt tilltalande. Vid analyserna av utemiljöerna har fokus främst legat vid ett fenomenologiskt förhållningssätt där människans relation och interaktion med omgivningen upplevs på ett sinnligt plan. Genom tillämpningen av analysmodellen *Spatial and Experiential Thinking* kunde materialiteten, viktiga objekt, strukturer och karaktärer identifieras samt kopplas samman med material och perception genom illustrationer, grafer och fotografier. Analysen vid observationerna har även bidragit till individuella reflektioner av mig kring hur platserna som besöktes upplevdes och vad som uppfattats som viktiga typer av materialitet i vårdmiljöerna.

Resultaten från både observationerna och analyserna har fungerat som en väsentlig minnesanteckning i gestaltningssprocessen, kring viktiga delar och material på platser som ska upplevas restaurativa.

På följande sidor presenteras resultaten och de personliga upplevelserna från analysen *Spatial and Experiential Thinking* i den ordningsföljd som de besöktes.

Lillevångshemmet- Simrishamn

Upplevelse av platsen: Liten formstark utemiljö som känns harmonisk och behaglig att vistas på. Lagom mycket inslag på en liten yta. De återkommande låga träden är nätta och skapar en skala som bidrar till en trädgårdskänsla. Den hexagonala formen är väldigt framträdande och upprepas vid flera tillfällen med olika innehåll och funktioner, formen hjälper till att få en förståelse för hur platsen ser ut och hur den används. Växterna på platsen är genomtänkta och har tydliga karaktärer som bidrar till platsens rumslighet, mycket beror på de vintergröna men även olika flerstammiga buskarnas

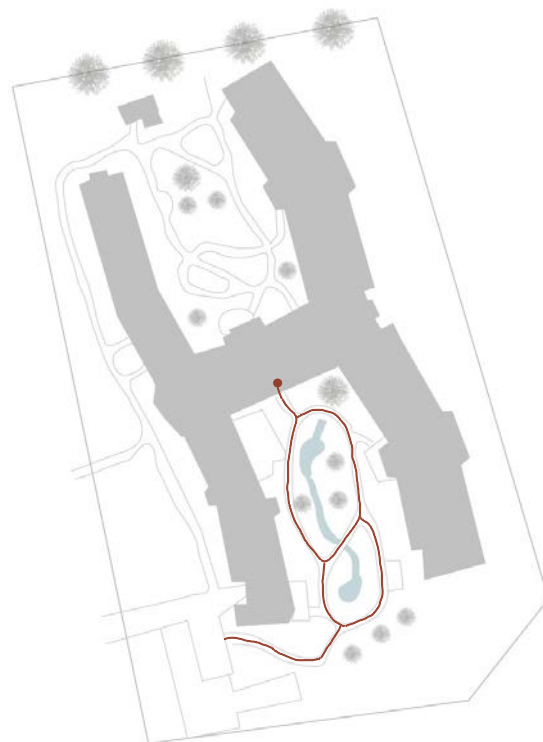
karaktäristiska växtsätt. Platsens struktur och delar gör att den blir intressant och tydlig trots att det är tidig vår med mycket lite grönska. Fasaden till de omkringliggande husen går i olika pastellnyanser av varm vaniljgul, ljusgråblå, dammig grön och råa tegelväggar. Känslan av platsen är, hemtrevlig lättsam småstad med tydligt inslag från 50-60 talet. Byggnaderna tillsammans med den formstarka utemiljön bildar en väldigt fin kombination, upprepningen av hexagonen i olika utföranden bidrar till harmoni för ögat och är trivsamt att se och vistas i.

man kan se himlen och träd som omger byggnaden utanför. Naturen intill märks tydligt genom allt fågelkvitter. Utemiljön skapas mycket med hjälp av byggandens arkitektur snarare än utemiljöns material och växtval. Den behagliga skalan upplevs ha stor betydelse för trivselen, då byggnadens fönster med stora ljusinsläpp och himlen som tak skapar en trygg men samtidigt fri känsla. Materialen på platsen är förhållandesvis få men skapar ändå en tydlig form och struktur. Ljus, vatten och ljud har använts frekvent för att skapa en trivsamt miljö.

20 m

Utemiljön är en stor yta som har en slingrande struktur med olika organiska former på en väldigt platt yta. Utemiljön är relativt nyanlagd och skapar en öppen yta som således blir mycket utsatt för vind. Stora delar av platsen täcks av gräs och tillsammans med buskage och olika sittplatser uppstår en parklikande känsla. Materialen på platsen är lagom många och ger platsen en tydlig karaktär utan att kännas tråkig. Växtmaterialen är främst placerade längs husväggarna och i mitten

55

Slutsatser kring undersökningen av materialitet

De slutsatser som kunnat konstateras utifrån användandet av analysmetoden *Spatial and Experiential Thinking* är att material och dess uttryck genom sinnlig perception kan utgöra estetiska upplevelser som kan kopplas till positiva känslor och restaurativa värden.

Det har i litteraturstudien visat sig att material och materialitet är viktigt för en trivsamt och estetiskt tilltalande miljö och upplevs ofta genom sinnlig perception utan att vi är direkt medvetna om det. Trots att det finns tydliga samband mellan materialitet, estetik och restaurativa värden är det svårt att peka på specifika material som skulle kunna bidra med särskilda estetiska värden. Dock finns en generell uppfattning om vilka typer av material och egenskaper som är att föredra i vårdssammanhang.

Genom intervjuerna och observationerna kring materialitet kunde jag konstatera att en stor mängd olika material kan göra miljön mer varierande och intressant men behöver inte nödvändigtvis betyda att det bidrar till en högre grad av estetiska och restaurativa värden. Främst genom observationerna av materialitet kunde det konstateras att platsspecifika aspekter så som sambandet mellan utformning, komposition, detaljnivå tillsammans med materialen och dess uttryck är avgörande för hur vi upplever platsen och dess helhet som estetiskt tilltalande. Genom analysmodellen har det även framkommit att situation och sammanhang är av stor betydelse för hur platsen och dess materialitet uppfattas. Även sinnesstämning, medvetande, hälsotillstånd samt väder och årstid är faktorer som kan påverka vår sinnliga perception och vad vi finner estetiskt tilltalande.

Resultat från undersökning av plats och skiss för utemiljön i Sköndal

Intervjuer

Då QET metoden grundar sig på en på förhand fastställd användargrupp och personerna som ska bo och arbeta på det blivande vårdboendet inte är kända, har jag utfört intervjuer med yrkesverksamma vid likande vårdboenden som erbjuder vård för äldre och sjuka människor.

Intervjuerna hölls med yrkesverksamma inom området samt verksamhetschef och ägde rum vid samma tillfällen som observationerna av materialitet och utformning. Intervjuerna har bidragit till viktig information då jag utifrån svaren från intervjuobjekten kunnat fastställa att användargruppen för det nya vårdboendet kommer att falla under kategorin: sensitive, med behov av bekväm design och kvalitéer som kan kopplas till avsnitt A 1-6 i QET modellen.

Personerna som intervjuades har även givit mig möjligheten att erhålla värdefull information om delar och inslag i utemiljöerna som uppskattas, anses onödiga eller behöver förbättras. Vid intervjutillfällena rörande vårdboendenas utemiljöer och användning, har frågorna besvarats av olika yrkeskategorier vilket har inneburit att de gett svar utifrån olika infallsvinklar. Vid vissa av tillfällena har det funnits olika åsikter kring inslag, delar eller funktioner i utemiljön. Detta grundar sig främst på de olika yrkeskategorierna men även på de boendes behov och önskemål gällande utemiljön.

Gemensamt för alla intervjuer har varit att vårdtagarna på boendena ofta är mycket gamla och sjuka när de slutligen kommer till vårdboendet. Detta innebär, enligt intervjuobjekten att det finns väldigt lite ork och lust att ta sig till utemiljön. I samband med detta har det betonats hur viktigt det är med tillgängligheten eller närheten till utemiljön samt vikten av att utemiljön kan erbjuda vindskydd. Enligt det flesta av de som svarade på frågorna har vinden varit en av de saker som ofta leder till att vårdtagarna väljer att inte ta sig ut med risk för att frysa och potentiellt bli sjuka. För att få vårdtagarna att ta del utav utemiljöns restaurativa effekter har personalen på boendena antingen betonat värdet eller påpekat avsaknaden av inglasade balkonger och uterum i vårdmiljön.

Vidare har samtliga som tillfrågats berättat att inslag i utemiljön som skapar upplevelser genom stimulering av sinnena är viktigt för utevistelsen. Viktigast kopplat till detta, har visat sig vara vegetation som ger upplevelsevärden året runt som inkluderar blomning, bär, frukt och färger samt platser som inkluderar vatten, helst rinnande i någon form. Säkerheten är även en gemensam punkt vilket innebär att utemiljön enligt intervjuobjekten behöver vara avgränsad med staket och häckar men på ett sådant sätt så att det inte skapar intrycket av att vara inlåst.

Den gemensamma ytan har belysts som viktig i det avseendet att vid olika

aktiviteter eller högtider kunna samla alla boende och på så vis även kunna använda utomhusmiljön mer. De gemensamma platserna eller ytorna som är avsedda för social interaktion har även beskrivits som viktiga för en trivsamt utevistelse.

Vidare har materialen i utemiljön genom intervjuerna främst kunnat kopplas samman med materialval och tillgänglighet samt förmågan att skapa minnen hos de boende. Lokala material från området har beskrivits som speciellt värdefulla då de kan framkalla förnimmelser och skapa en framträdande hemkänsla. Vidare har det framförts att eftertanke kring valen av material är viktiga för hur vissa delar eller funktioner i utemiljön ska kunna användas av de boende. Främst varma och mjuka material har visat sig vara att föredra som exempelvis sitttor av trä.

Det som skiljde sig åt kring intervjuerna var synen på odlingsmöjligheter och markmaterial. Vid tillfällena för intervjuerna skiljde det sig något mellan huruvida odling var något som var viktigt att inkludera i utemiljön. Vid ett tillfälle var odlingen något som främst utfördes av personalen och inte ansågs vara av intresse bland de boende. Vid ett annat tillfälle saknades odlingsmöjligheter och var något som många vårdtagare hade visat stort intresse för. I diskussionen kring markmaterial skilde sig åsikterna på så vis, att vissa menade att material med olika egenskaper och nivåer som utgör olika grader av utmaningar, är bara för den kroppsliga interaktionen och den fysiska rehabiliteringen, medan andra menade att olika underlag och typer av nivåer bara utgjorde ett hinder för användarna och på så vis gjorde utemiljön svår och otillgänglig.

Samtliga som svarade på frågorna har konstaterat att skötseln av utemiljön är mycket central för att den ska kunna upplevas som en trevlig plats att vistas på och är viktig på så vis att den bidrar till att utemiljön kan användas. Slutligen har personalens engagemang beskrivits som nyckeln till att utemiljön många gånger används.

Observationer

Första steget i QET modellen innebär bl.a. att man gör en bedömning av kvalitét i utemiljön. Eftersom att vårdboendet inte ännu är byggt, har observationen i detta fall främst inneburit att jag besökte den ännu obebyggda platsen där vårdboendet så småningom kommer att ligga. Vid besöket av platsen för det planerade vårdboendet, noterades den intilliggande omgivningen. Jag har även genom att fysiskt befinna mig på platsen, införskaffat mig en viktig insikt i vilken kontext som vårdboendet och den tillhörande utemiljön kommer att vara beläget. Att besöka platsen i verkligheten har varit väldigt berikande då det som landskapsarkitekt skapar ett sammanhang och ger förutsättningar att anpassa utemiljön på bästa sätt till omgivningen och den befintliga naturen.

Platsen upplevdes vid besöket som en central plats med nära kommunikation och mycket värdefull omkringliggande natur som gav platsen sin identitet och sin påtagliga atmosfär.

Slutligen har observationerna utifrån QET inneburit att Temagruppens skiss av utemiljön på Sköndal kunnat analyseras.

Vid bedömingen av Temagruppens skiss granskades den nuvarande skissen av utemiljön i relation till de fyra zonerna av kontakt (sid. 28, 30 figurer. 5, 6) och de 19 miljökvalitéerna för att bedömma den nuvarande miljön. Jag har vidare kunnat bedöma de nuvarande delarna och kvalitéerna hos Temagruppens skiss genom fastställd användargrupp och applicering av triangeln för stödjande miljöer och gradienten av utmaning.

På nästkommande sida visas de delar av de resultat som uppkom vid analys och bedömning av kvalitéerna i Temagruppens skiss av utemiljön. Resultaten sammanfaller med steg 1 och 2 i QET analysen.

Analys 2: QET

Steg 1

Steg 1 inom QET innebär att användargruppen för utemiljön ska vara identifierad, vilken fastställdes under intervjutillfällena. Steg 1 innebär även en analys av miljökvantiteter i miljön. För detta ändamål användes de fyra zonerna av kontakt. Gruppen "sensitive" som är känsliga för överstimulans och i behov av bekväm design kopplas inom QET samman med avsnitt A1-A6 av de 19 miljökvantiteterna. A1-A6 kan betraktas som de kvantiteterna som anses som grundläggande kvantiteter i vårdmiljön och är därmed nödvändiga för att utemiljön ska upplevas trygg och säker.

Baserat på gruppen "sensitive" undersöktes Temagruppens nuvarande skiss kopplat till de fyra zonerna av kontakt. Som innebär följande:

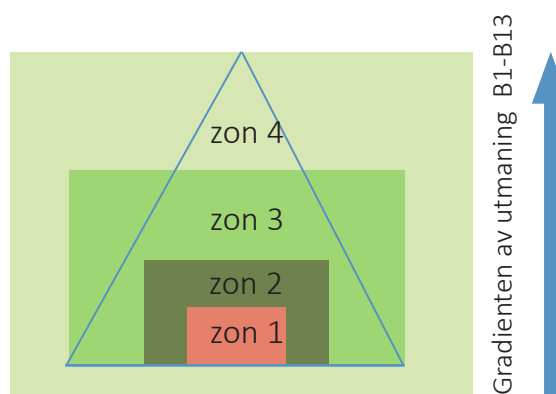
Zon 1: Representerar möjligheten till kontakt med naturen inifrån en byggnad.

Zon 2: Övergångszoner mellan inomhus och utomhus, till exempel uterum, balkonger och uteplatser.

Zon 3: Den omedelbara omgivningen, som kan vara en trädgård eller park.

Zon 4: Bostadsområdet eller omgivningen i ett större perspektiv. I detta fall motsvarar zon 4 områden som kan ses ifrån byggnaden eller områden som är tänkbara för användargruppen att bruka.

Med användargruppen "sensitive" som utgångspunkt bör zonerna närmast byggnaden, enligt QET innefatta miljökvantiteter som är användargruppens styrkor (A1-A6). Baserat på användargruppen, fyra zoner av kontakt, triangeln för stödjande miljöer och gradienten av utmaning bör utformningen av platsen planeras utifrån den schematiska modellen nedan:

Som redovisas i figur 8 (se sid. 62) saknar den nuvarande utformningen inte någon av de fyra zonerna. Den nuvarande utformningen stämmer även överens med zonernas placering i förhållande till användargruppens styrkor.

Figur 8: Området kopplat till fyra zoner av kontakt. Illustrationsplanen är framtagen av Landskapslaget för Stockholms stadsbyggnadskontor med godkännande av landskapsarkitekt Martin Styring, bilden är beskuren.

Steg 2

Steg 2 i analysen innebär en utvärdering av varje kvalités innebörd för den specifika användargruppen. En granskning av de kvalitéer som finns i nuläget har gjorts på Temagruppens tidiga skiss över utemiljön. I utvärderingen av kvalitéerna har A1-A6 varit viktigast att ta hänsyn till då dessa kvalitéer är grundläggande och är viktiga för användningen av utemiljön. Även om A1-A6 bedöms som viktigast är även B1-B13 av stor vikt att utvärdera då de bidrar till en levande plats som skapar möjligheter för användarna.

Avsnitt **A1-A6**- Bekväm design
Kvalitéer som saknas:

A1: Delvis avsaknad av närhet och enkel tillgång till utemiljön, saknar även direkt anslutning till utemiljön från bostaden vilket bidrar till extra tillgänglighet och användning för användargruppen.

A3: Det saknas räcken som matchar användargruppens behov för den fysiska säkerheten. För den psykiska tryggheten bör mer böljande och organiska former inkluderas tillsammans med vatten och växtval i blålila och vita nyanser närmast huskroppen för att ge ett lugnande intryck, vilket korreponderar med användargruppen samt gradienten av utmaning.

A6: Alternativ till skydd från regn och vind nära byggnaden bör inkluderas för att övergången till utemiljön ska upplevas som mindre avgränsande.

I steg 2 har svaren från intervjuerna haft en betydande roll då steg 1 och 2 vidare kan ses som grunden till steg 3 som innefattar gestaltningen och eventuell förbättring av utemiljön. I resultatet av steg 2 har jag granskat Temagruppens skiss och listat de kvalitéer som saknas i respektive avsnitt. På följande sida finns resultatet av granskningen och visar vilka kvalitéer som finns på platsen i nuläget.

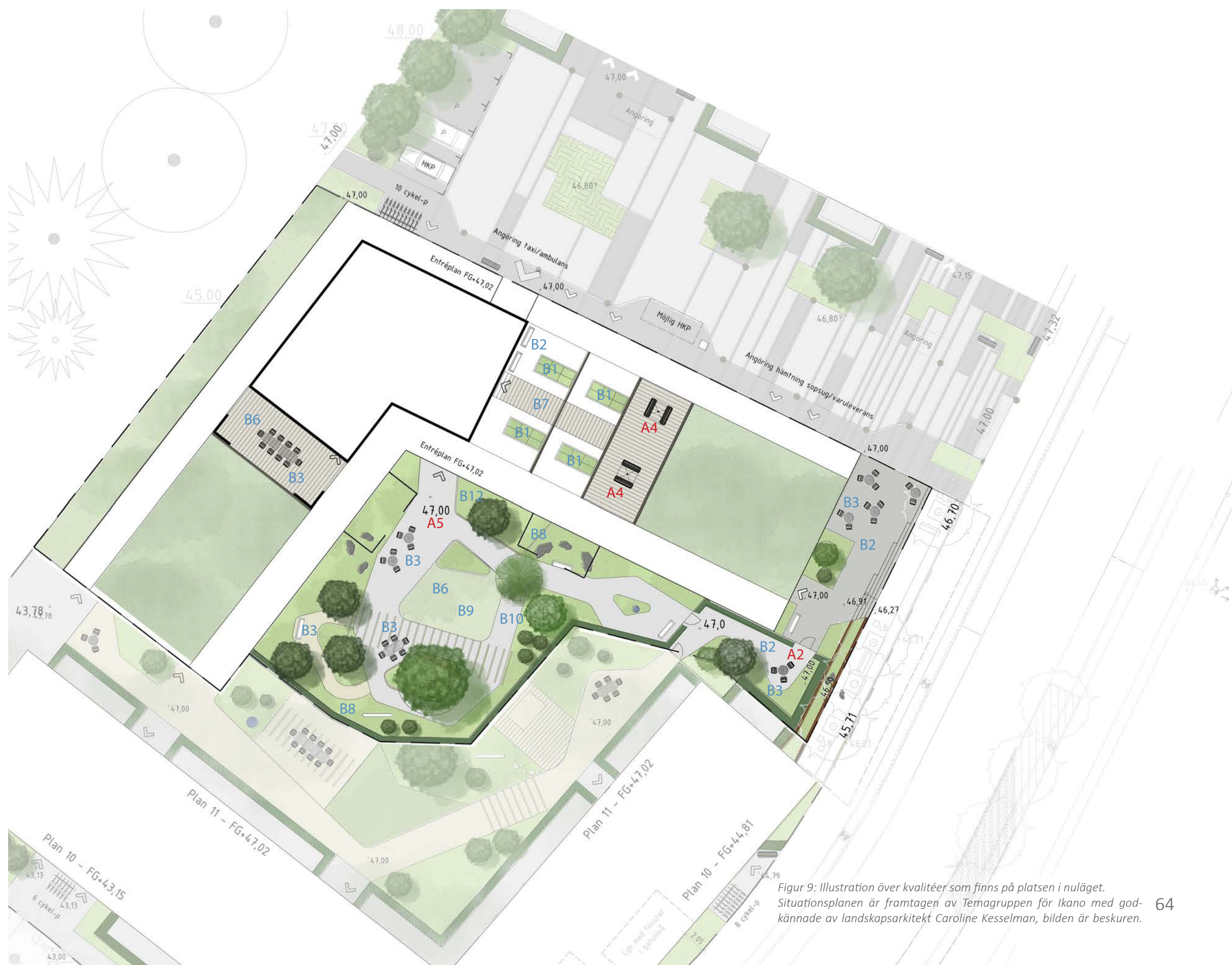
Avsnitt **B1-B13**- Inspirerande design
kvalitéer som saknas:

B4: Brist på kulturella inslag som visar på människans värden och gångna tider samt element som stimulerar minnet.

B5: Avsaknad av symbolik som genererar filosofiska tankar kring individens liv och naturen.

B11: Plats för stillhet och avslappning i anslutning till vatten och grönska.

B13: Brist på slutna och avskilda platser att socialisera på och betrakta andra människor på avstånd.

Slutsatser kring undesrökningen av plats och skiss för utemiljön i Sköndal

De slutsatser som kunnat konstateras utifrån tidigare nämnda metoder är att utformning och inslag via sinnlig perception kan utgöra estetiska upplevelser som i sin tur bidrar till positiva känslor och restorativa värden. Det har via intervjuer och litteratur visat sig att det finns riktlinjer och generella uppfattningar om vad som är givande inslag och delar i utemiljöer för äldre. Riktlinjerna och valen av kvalitéer som skapar restorativa effekter är starkt sammankopplade med användarna och deras behov. Framförallt har det visat sig att trygghet, tillgänglighet, väderskydd och element som skapar sinnliga upplevelser är viktiga för att utemiljön ska verka restorativt.

I frågan kring bedömningen av utemiljöns kvalitéer baserat på de 19 miljökvalitéerna, har det framkommit att bedömningen baseras på granskarens individuella tolkning. Tolkningen innebär både en tolkning av miljökvaliteternas innebörd men även huruvida den som granskar utemiljön, anser att platsen innehar dessa.

Slutligen har observationerna av platsen för det blivande vårdboendet och de övriga vårdboendemiljöerna inneburit att jag kunnat skaffa mig ovärderlig förståelse och information kring omgivande landskap och hur utemiljön samverkar med byggnader och befintlig natur.

Del 3: Gestaltningsförslaget

Situationsplan

Bild 1

Bild 2

Upplevelsevärden under höst och tidig vår

Inspiration

”Böljande grönska i en trygg miljö som erbjuder upplevelser genom alla sinnen”

Bild 3

Bild 4

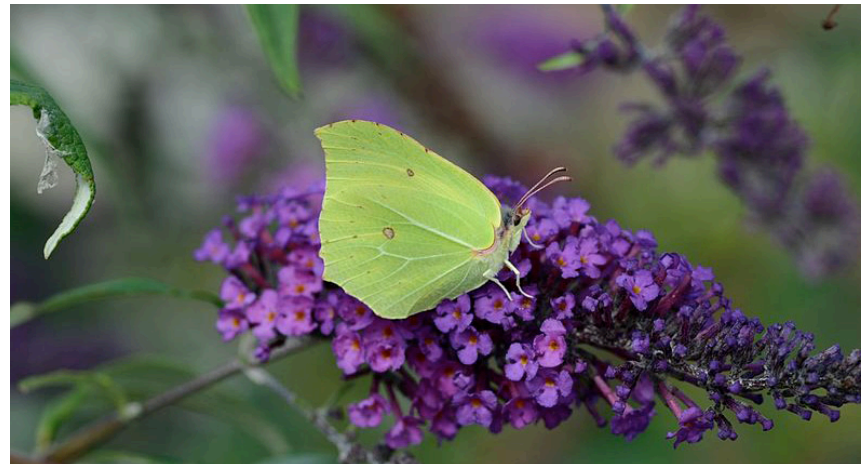

Bild 5

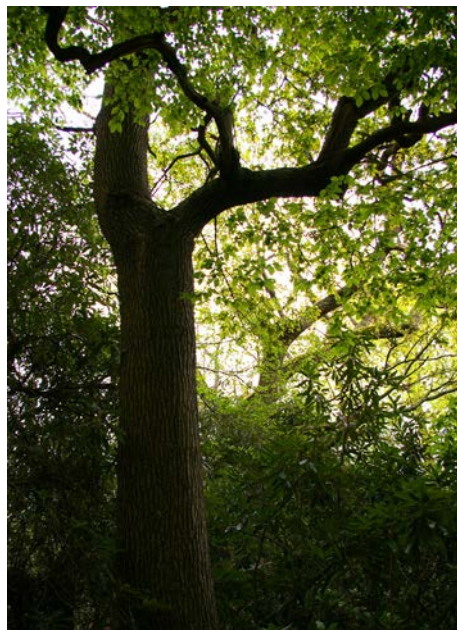

Bild 6

”Flerstammiga träd, formklippta tydliga strukturer och blomning i blålila och vita nyanser tillsammans med organiska former och material som åldras vackert med tiden.”

Bild 7

Bild 8

Bild 9

Bild 10

Bild 11

Bild 12

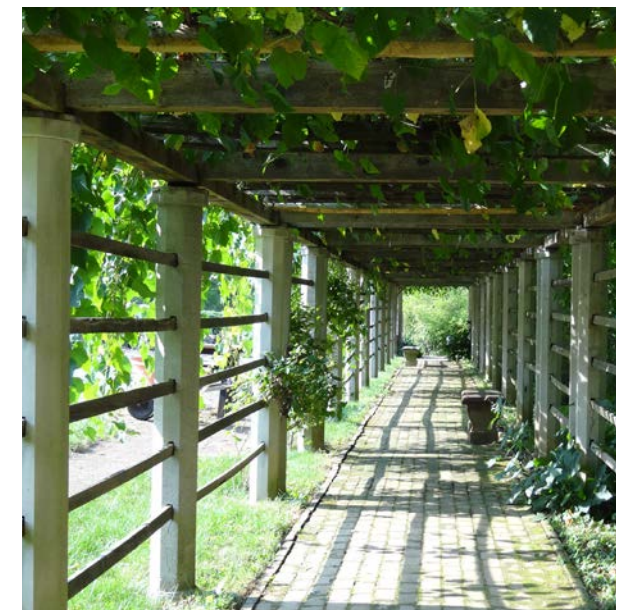

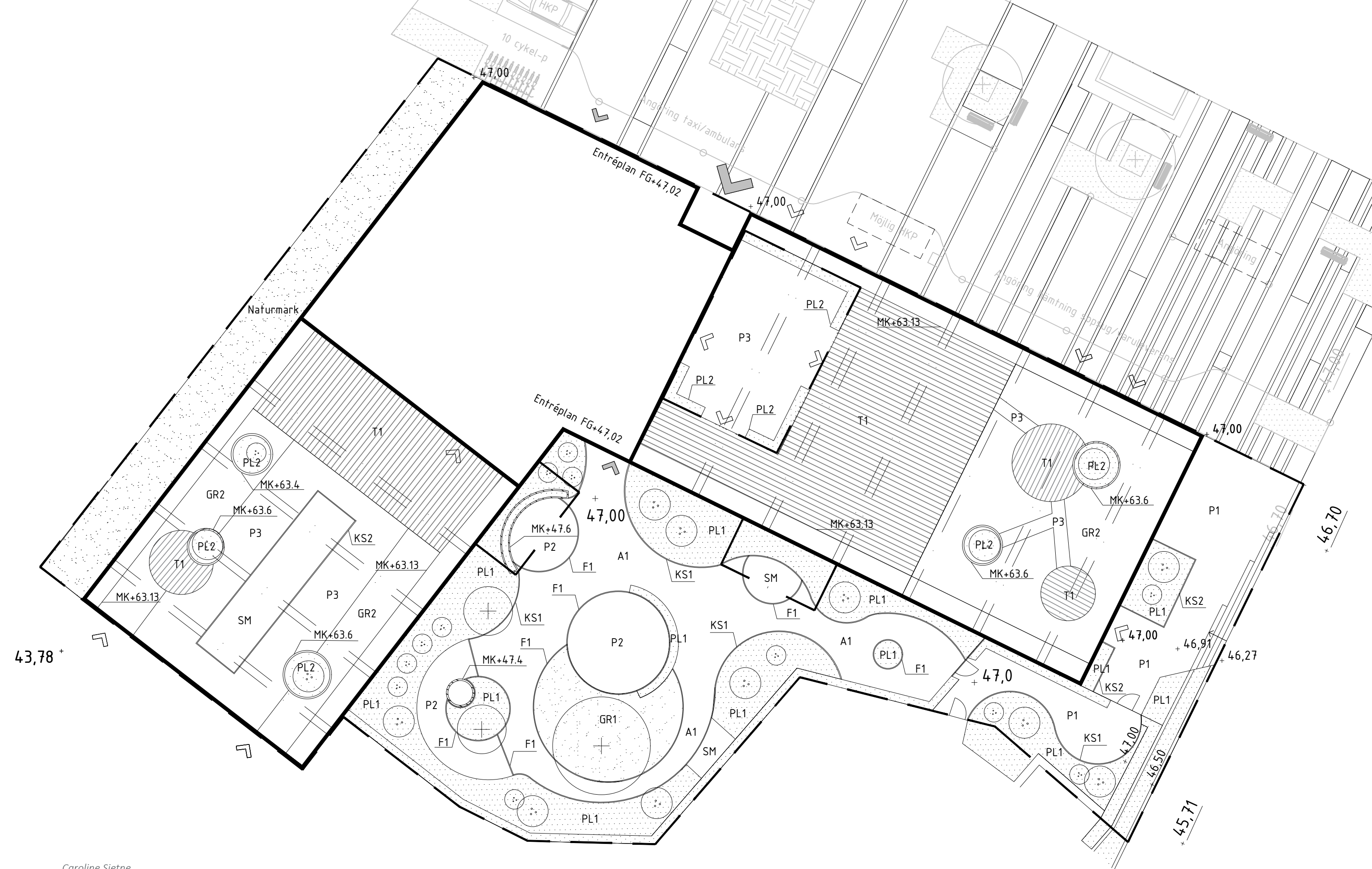
Bild 13

Bild 14

FÖRKLARINGAR

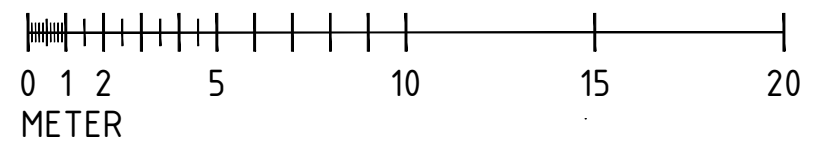
	FASTIGHETSGRÄNS
	HUSLIV OCH ENTRÉ
	SYNLIG TAKBJÄLKE
	BALKONG
	BEF. MARKHÖJD
	MARKHÖJD
	FÄRDIG GOLVHÖJD
	LÄGE FÖR NYTT TRÄD
	LÄGE FÖR SOLITÄRBUSKE
	VEGETATIONSYTA
	VEGETATIONSYTA MED VÄXTBÄDD PÅ BETONGBJÄLKLAG
	VEGETATIONSYTA FÖR GRÄS
	VEGETATIONSYTA FÖR SEDUM MED VÄXTBÄDD PÅ BETONGBJÄLKLAG
	SLITLAGER AV STENMJÖL
	SLITLAGER AV TÄT ASFALTBETONG - ABT
	BELÄGGNING AV NATURSTENSPLATTOR
	BELÄGGNING AV NATURSTENSPLATTOR I CIRKEL
	BELÄGGNING AV MARKTEGEL
	BELÄGGNING AV TRÄ
	KANTSTÖD AV GRANIT visning 50mm
	KANTSTÖD AV PLATTSTÅL visning 0mm mot marktegel visning 500mm mot stenmjölsyta
	FRIS AV NATURSTEN
	MURKANT/BEKLÄDNAD AV GRANITBLOCK RUNT PLANTERING mur med murkrönshöjd.

Caroline Sjetne
Markplaneringsplan
Malmö 2017-06-05

Markplaneringsplan

Skala 1:200/A3

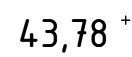
FÖRKLARINGAR

SE ÄVEN MARKPLANERINGSPLAN

	PLANTERING AV PLANTSKOLEVÄXTER
	PLANTERING AV SOLITÄRBUSKE
	PLANTERING AV TRÄD
	KLÄTTERVÄXTER
	ANGRÄNSNING PLANTERING HÄCK
	SOFFA
	SITTGRUPP
	BORD OCH FÅTÖLJ
	HAMMOCK
	VATTENSPEGEL/DAMM
	GÅNGBRO
	NATURSTENSBLOCK
	KONST
	PERGOLA
	SPALJÉ
	BELYSNINGSPOLLARE
	MARKSTRÅLKASTARE
	FASAD/MUR - BELYSNING
	STRÅLKASTARE justerbar.
	MARKDIÖD
	BELYSNING I VATTEN
	MÖJLIGHET TILL ODLING UPPHÖJD PLANTERING
	RÄCKE FÖR BRO
	RÄCKE FÖR GÅNG- OCH CYKELVÄG
	FAUNADEPÅ DÖD VED
	PAPPERSKORG
	JULGRANSFOT
	BOULEBANA
	FÅGELHÅLK

VÄXTFÖRTECKNING

LITTERA	LATINSKT NAMN	SVENSKT NAMN
	<u>TRÄD</u>	
T1	Malus domestica 'Ingrid Marie' E	Matäpple
T3	Magnolia x soulangiana	Praktmagnolia
T4	Quercus robor	Skogsek
	<u>SOLITÄRBUSKAR</u>	
B1	Amelanchier laevis fk Bäcklösa E	Kopparhäggmispel
B2	Buddleja davidii 'Ile de france	Fjälisbuske
B3	Cornus mas	körbärskornell
B4	Euonymus europaeus 'Evert' E	Benved
B5	Hydrangea aborescens 'Anabelle'	Vidjehortensia
B6	Magnolia x loeborni 'Leonard Messel'	Hybridmagnolia
B7	Magnolia stellata 'Royal star'	Stjärnmagnolia
B8	Philadelphus 'Mont blanc'	Smultronschersmin
B9	Prunus laurocerasus 'Mano'	Lagerhägg
B10	Syringa vulgaris f. alba Veberöd E	Syren
B11	Viburnum x bodnantense 'Dawn'	Hybridkejsarolvon
B12	Viburnum carlesii	Luktolvon
	<u>HÄCK</u>	
H1	Taxus baccata x media 'Hilli'	Idegran
H2	Carpinus betulus	Avenbok
	<u>KÖKSVÄXTER</u>	
K1	Rubus 'Asker'	Hallon
K2	Ribes 'Öjebyn'	Svartbvinbär
K3	Ribes grossularia 'Hinnonmäki'	Krusbär
K4	Allium schonenoprasum	Gräslök
K5	Fragaria vesca 'Rödluvan'	Smultron
K6	Melissa officinalis	Citronmeliss
K7	Mentha piperita	Pepparmynta
K8	Rosmarinus officinalis	Rosmarin
K9	Thymus vulagris	Timjan
	<u>KLÄTTERVÄXTER</u>	
▼	Aristolchia manchuriensis	Pipranka
▼	Clematis vitalba 'Paul Farges'	Sidenclematis
▼	Rosa 'New dawn'	Klätterros
	<u>GRÄS</u>	
G1	Luzula silvatica	Storfryle
	<u>PERENNER</u>	
P1	Aguilea hybrida 'himmelsblau'	Akleja
P2	Anemone tomentosa 'Robustissima'	Höstanemon
P3	Alchemilla mollis	Jättedaggkäpa
P4	Astrantia major 'Alba'	Stjärnflocka
P5	Asarum europaeum	Hasselört
P6	Aster novii belgi 'Early blue'	Oktoberaster
P7	Dryopteris filix-mas	Träjon
P8	Galium odoratum	Mysskudra
P9	Geranium x catabrigiense 'Biokovo'	Biokovonäva
P10	Hosta halcyon	Blåfunkia
P11	Iris sibirica 'Blue king'	Strandiris
P12	Nepeta x faassenii 'Kit cat'	Kantnepeta
P13	Paeonia x festivan 'Alba plena'	Bondpion
P14	Polygonatum multiflorum	Storrams
P15	Salvia nemorosa 'Caradonna'	Stäppsalsvia
P16	Vinca minor	Vintergröna
	<u>LÖK</u>	
L1	Allium aflatunense	Kirgislök
L2	Crocus speciosus 'Artabir'	Höstkrokus
L3	Crocus vernus 'Remembrance'	Vårkrokus
L4	Eranthis hyemalis	Vintergäck
L5	Narcissus 'Hawera'	Orkidénarciss
L6	Scilla siberica	Rysk blåstjärna
L7	Tulipa 'Maytime'	Liljetulpan

Plantering- och utrustningsplan

Belysningsplan

A-A Skala 1:100/A3

Kvalitéer som inkluderats

A3- Växter i mjuka färger som lila, blå och vitt samt naturliga ljud från exempelvis vatten.

A6- Ger skydd från vind och ger skugga.

B5- Entrédörren är synlig från platserna.

B9- Erbjuder sinnliga njutningar av naturen genom träd, växter, blommor, frukt, djur och insekter och vatten.

B3- Erbjuder vårdtagarna en plats för sociala sammankomster som fika eller läsning.

B10- Ger möjlighet att ta del av årstidsväxlingar genom växtvalen.

B11- Ger fridfullhet och avslappning genom att erbjuda en ostörd plats som har lugnande element som vatten och grönska.

Material och utformning

Vid utformningen av delen med den stillsamma och sociala ytan har rumsskapande element varit viktiga för att skapa tydliga avgränsningar, rum, omslutning och trygghet.

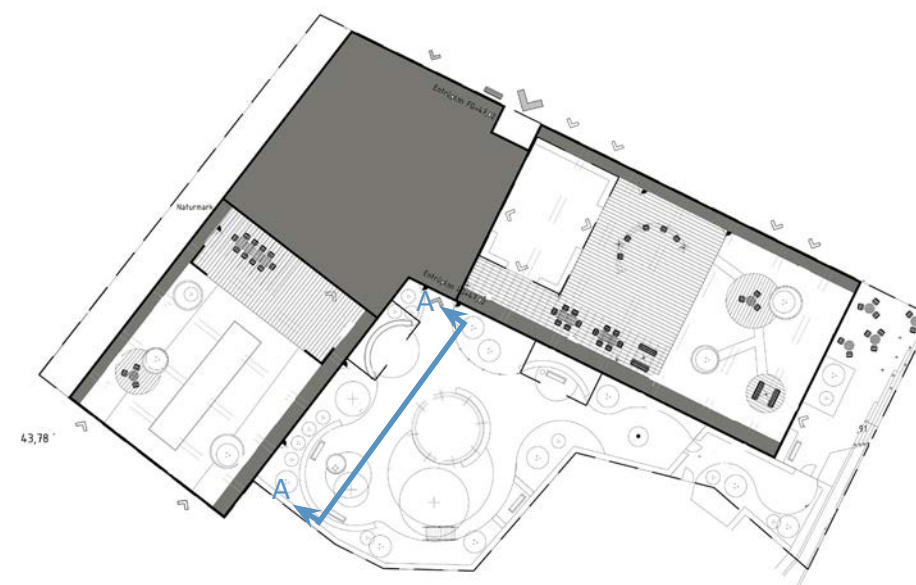
De rumskapande delarna har bland annat inneburit formklippta, vintergröna häckar och råhuggna stenblock.

Naturliga material varit viktiga att arbeta med för att skapa ett enhetligt intryck.

Den böljande formen och olika versioner av cirkelformen är ett genomgående tema.

Växtvalen är tänkt att i samklang med de övriga materialen på platsen skapa kontraster och en balans.

Platsens upphöjda vattenspegel är konstruerad så att inga staket behöver tillsättas och störa intrycket av platsen.

B-B Skala 1:100/A3

Kvalitéer som inkluderats

A2 - Platsen inkluderar rumskapande element som omgivande högre häckar och grind.

A3- Vårdtagarna kan uppleva trygghet och säkerhet genom fasta handtag och räcken vid entrén.

A5- Fördelningen av vägar och platser är utspridda. Alla vägar leder någonstans.

B3-Pergolan erbjuder vårdtagarna en plats för större sociala sammankomster och gemenskap. Skapar även skydd från vind och sol.

B5- Erbjuder genom konst tankar kring symbolism och existentiella frågor.

B13- Erbjuder en plats som är avskild där vårdtagare kan vara ensamma eller att betrakta människor på avstånd.

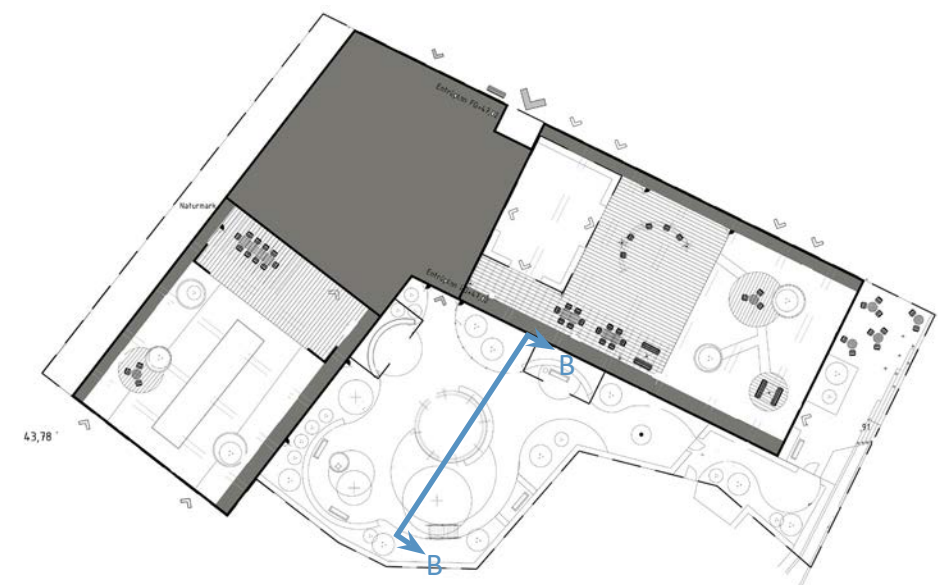
Material och utformning

Vid utformningen av den större gemensamma ytan och platsen för avskildhet har rumslighet och omslutning varit viktigt. Dels för att skapa "väggar" runt den gemensamma ytan men också för att skapa omslutning i avseendet kring avskildheten med möjlighet till att betrakta människor på avstånd.

I valet av rumsskapande karaktärer har återigen formklippt vintergrön häck varit viktig för att knyta an till resten av utemiljöns delar.

Pergolan har som syfte, att tillsammans med träden ta ner byggnadens skala och gör platsen mer läsbar och lättare att relatera till.

Placeringen av den gemensamma ytan är central för att platsen ska upplevas som lättoorienterad och samtidigt vara lättillgänglig i anslutning till byggnaden.

C-C Skala 1:100/A3

Kvalitéer som inkluderats

A4 - Utemiljön är integrerad på ett sätt som gör att den känns som en naturlig del av vårdboendet. Även växter och olika aktiviteter skapar en känsla av bekantskap och förtrogenhet.

B1- Miljön erbjuder olika upplevelsevärden och aktiviteter som är placerade på ett sätt, som ger möjligheten till valet att ta del av dem eller inte.

B5-Erbjuder naturliga element som genererar tankar kring symbolism och existentiella frågor.

B8-Utemiljön erbjuder en stor artrikedom kring djur och växter som uttrycker liv.

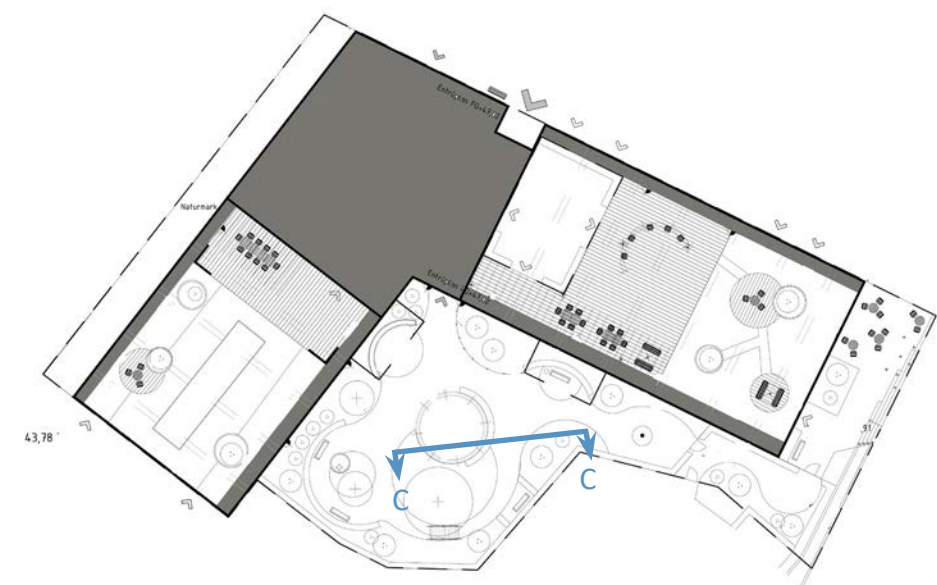
B12- Erbjuder en plats som upplevs naturlig del och förmedlar en känsla av vild natur.

Material och utformning

Vid utformningen av den naturlika delen med inslag av vild natur har fokus legat vid att få delen att upplevas som en annan typ av karaktär än resten av utemiljön. Samtidigt har de olika materialen och växtmaterialen valts med omsorg och placerats så att det bildas en mjuk övergång mellan utemiljöns välskötta och vilda del.

Den skogslikna delen med gamla trädstammar och stenblock bidrar till den biologiska mångfalden och gör platsen artrik.

Under gångbron växer blått flor som ska symbolisera vatten. Gångbron utgör en fysisk och mental utmaning i den annars trygga utemiljön, men är placerad på ett sådant vis att man kan välja om man vill ta del utav den.

D-D Skala 1:100/A3

Kvalitetéer som inkluderats

A1- Platsen erbjuder enkel och nära tillgång till utomhus i nära anslutning till byggnaden.

A4- Platsen känns som en förlängning av vårdboendet och utemiljön på markplan.

A6- Platsen erbjuder alternativ till olika typer av väder som exempelvis regn, vind, sol och kyla i nära förbindelse med byggnaden.

B1- Erbjuder meningsfulla möjligheter till trädgårdsaktivitet och är placerade/utformade så att man kan välja att ta del av dem.

B3- Pergolan och växthuset erbjuder vårdtagarna en plats för större sociala sammankomster och gemenskap.

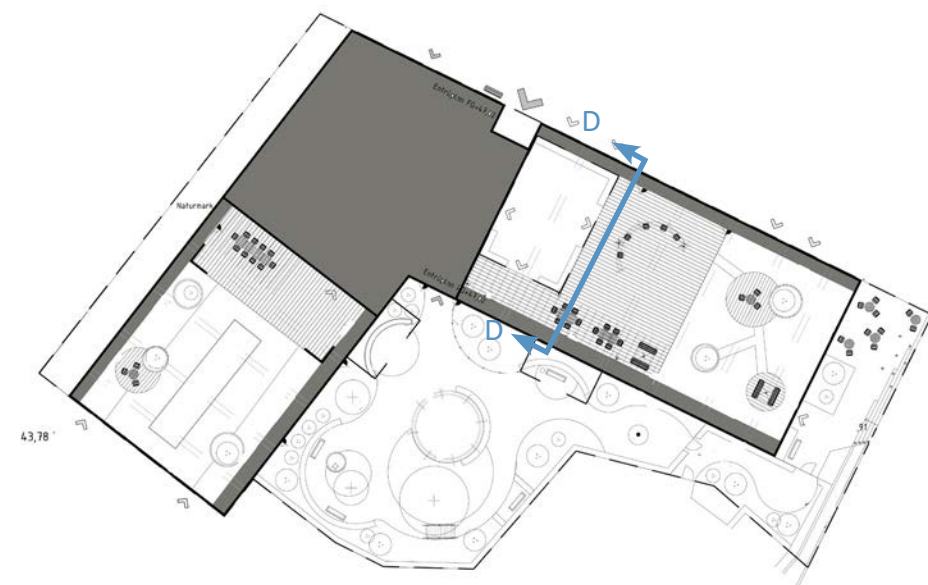
B9- Erbjuder sinnliga njutningar av naturen genom utsikt, himmel och solnedgång.

Material och utformning

Vid utformningen av den stora takterrassen har enkelheten och närheten till att ta sig ut försökt att förbättras genom att skapa mjuka övergångszoner från inomhus till utomhus. För detta ändamål har det inkluderats ett växthus och en långsgående pergola på takterrassen.

Växthuset är tänkt att förlänga säsongerna och skapa ett vindskydd. Samtidigt bidrar platsen med en stor gemensam yta för olika tillställningar och festligheter.

Växthuset är även en plats för odling och terapeutiska aktiviteter och sinnliga upplevelser av grönska. Odlingsbäddarna är upphöjda så att de man kan arbeta bekvämt om man är sittandes eller stående. Växthuset och pergolan övergår till ett trädäck som med sitt varma material bidrar till minnen och som påminner om en terrass i en trädgård.

Kvalitéer som inkluderats

B1 - Platsen erbjuder aktiviteter som är placerade så att vårdtagarna kan välja om de vill ta del av dem eller inte.

B4- Platsen har inslag som ger upplevelser som kan stimulera minnet.

B6-Det finns öppna inbjudande platser som erbjuder betraktaren vyer av växtlighet som både är vild och noggrant skött.

B7-Platsen erbjuder upplevelsen av rymd som ger en rogivande helhet.

B12- Erbjuder en plats som upplevs naturlig och förmedlar en känsla av vild natur genom sedummattan av ängsvegetation.

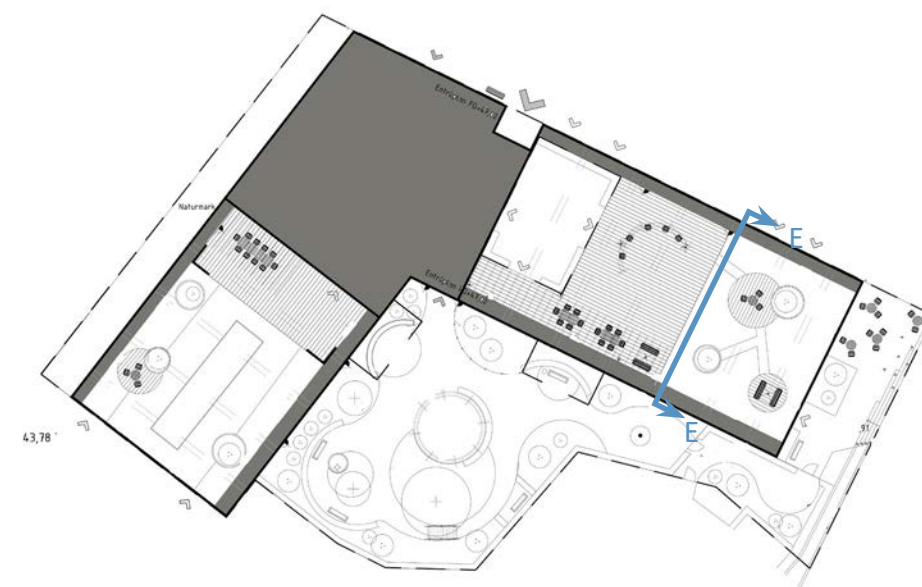
B13- Det finns platser som är avskilda och erbjuder vårdtagare att vara ensamma eller att betrakta människor på avstånd.

Material och utformning

Vid utformningen av delen som erbjuder avskildhet i ängslik miljö har utformningen kopplats samman med böljande former och cirklar likt utformningen av utemiljön på markplan. Sedummattan med ängsvegetation är till för att främja den biologiska mångfalden och artrikedomen samtidigt som den ger takterrassen ett grönnare intryck.

För rumsligheten har upphöjda planteringar inkluderats då det drar ner skalan av takbjälkarna. Platsen inbjuder till att följa stigarna som leder till olika växtbäddar och sittplatser som även erbjuder skugga.

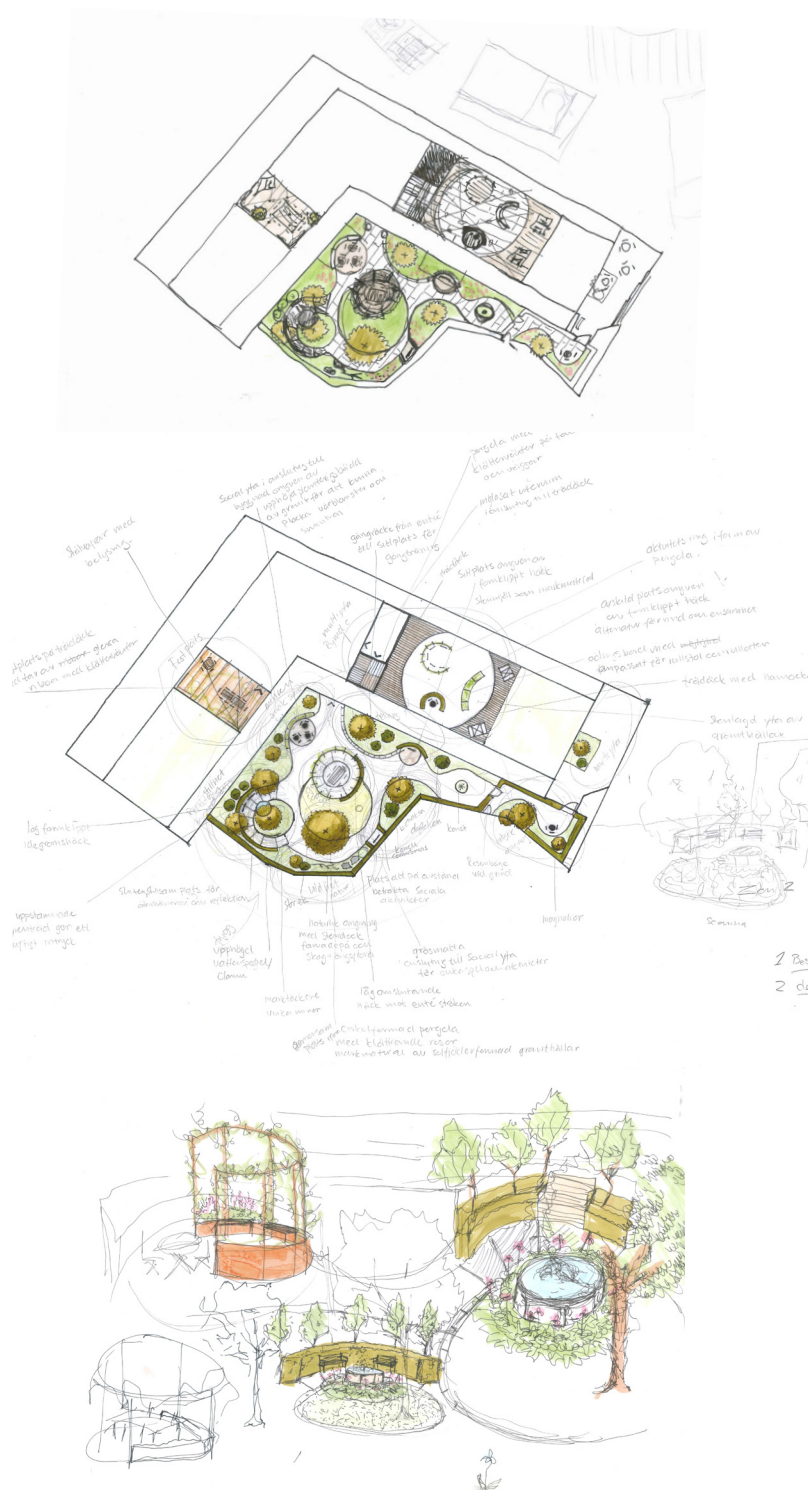
Platsen ger även vårdtagarna möjligheten att betrakta blomning och djurliv samt ta del av en hammock som kan främja minnen och en känsla av bekantskap.

Del 4: Diskussion och reflektion

Designprocessen i arbetet har inneburit att kunskapsinhämtning, reflektion och skissarbete skett parallellt under arbetets gång, vilket medfört att jag upptäckt nya saker och kommit på nya idéer vid olika skeden i arbetsprocessen. Vid tillfällen har detta upplevts som både berikande och ibland frustrerande då det stundtals känts som ett steg fram och ett steg bak i målet att finna en fungerande lösning för utemiljön. Det finns även en svårighet att på ett konkret sätt förklara min designprocess då alla beståndsdelar i designprocessen inte på ett tydligt sätt går att redogöra för. En stor del av resultaten från undersökningarna i arbetet har inneburit funderingar och reflektioner kring olika sätt att applicera kunskapen i gestaltningen. Detta har medfört att vissa dagar resulterat i mer konkreta skisser än andra dagar då tankeprocessen verkat mer övergripande för arbetet i stort och inte kunnat redovisas som en direkt fysisk skiss.

Även om designprocessen har varit en komplex process och kan beskrivas som något abstrakt, har den samtidigt varit en av de viktigaste och givande delarna i mitt arbete. Designprocessen har varit direkt avgörande för gestaltningen av utemiljön och har givit mig möjligheten att genom kreativitet kunnat tillämpa nyfunnen kunskap i praktiken som i sin tur genererat en stor erfarenhet att ha med mig i arbetslivet och inför liknande projekt i framtiden.

Delar av skisser från designprocessen.

Gestaltningen

Resultatet i arbetet som avser gestaltningen är i sin helhet grundat på den kunskap jag kunnat tillgodose mig genom litteratur, observationer, intervjuer och analys.

Framför allt har kvalitéer kopplat till användargruppens styrkor och utformning av platsen varit fokuserad vid designverktyget QET där de 19 miljökvalitéerna för utemiljöer i vårdsammanhang legat som grund. Med dessa i åtanke har jag i mitt gestaltungs-förslag försökt att skapa så bra förutsättningar som möjligt för användargruppen. Samtidigt har mina kunskaper kring materialitet adderats som en ytterligare dimension för att göra platsen så restaurativ som möjligt.

Vid analys av Temagruppens skiss visade det sig att kvalitéer som stödjer behovet av bekväm design var en bristfaktor. Med dess vikt för användargruppen, har jag därför först och främst försökt att inkludera alla dessa kvalitéer i planeringen av utemiljön. Med förhoppningen att många ska vilja och känna sig trygga att ta sig ut i utemiljön har åtgärder gjorts för att öka känslan av säkerhet och trygghet. Åtgärder som gjorts för detta ändamål är till exempel: handräcken vid entrén och sittmöjligheter i anslutning till entrén med omgivande häckar. Även markmaterial, siktlinjer och belysning har tagits i beaktning i samband med denna punkt.

Trots störst fokus vid bekväm design, har jag även i min gestaltning inkluderat multifunktionella ytor och funktioner som kan kopplas till mer inspirerande design.

De delarna av utemiljön som mer främjar aktivitet och socialt umgänge är till exempel möjlighet till odling, boulebana, "aktivitetsring" samt olika typer av större gemensamma ytor som ger möjlighet att användas utifrån egna idéer.

Då tillgängligheten till utemiljön spelar stor roll för användningen har jag i min gestaltning försökt att skapa förutsättningar som gör det lättare att ta del av utemiljöns restaurativa kvalitéer utan att nödvändigtvis ta sig allt för långt ifrån byggnaden. Tillgängligheten har vid vissa tillfällen varit en komplicerad del i gestaltningen i avseendet att vårdboendet börjar på plan två och saknar direkt anslutning till innergården. Dock finns det goda möjligheter att ta del av utemiljön inifrån byggnaden samt från balkongerna. I min gestaltning har krav på tillgängligheten främst inneburit placering av sociala ytor nära entréerna och ett inglasat uterum på takterrassen. Det inglasade uterummet har även som syfte att skapa skydd för olika typer av väder och vind samt göra det möjligt att ta del av utemiljöns restaurativa värden året runt.

Då materialiteten på en plats har visat sig skapa förutsättningar för hur den kan komma att användas, har det för mig varit viktigt att försöka finna ett sätt att välja ut materialitet som kan öka det restaurativa värdet av utemiljön.

Genom besöket på området har jag funnit ett viktigt samspel som jag i min designprocess använt mig av och försökt att addera i gestaltningen. I min undersökning har jag kommit fram till att materialens uttryck och egenskaper bör fungera i symbios med komposition, proportion och utformning. På så vis har det blivit tydligt att det är balansen mellan sättet att designa och valen av material som ger en plats en tydlig identitet med värdefulla egenskaper.

Framför allt har observationerna i arbetet gett mig insikt i hur viktigt det är att skapa en tydlig struktur eller stomme för upplevelsen och läsbarheten av en plats. Som följd har jag därför i min gestaltning valt att arbeta extra mycket med rumsliga strukturer som murar, pergolor och vintergröna häckar i olika utföranden. Tanken med inslagen är att hårda material och vintergrönt växtmaterial ska hjälpa till att definiera platsen och göra den mer tydlig även under de årstider som bladgrönskan inte skapar utemiljön och visar på dess rumslighet och strukturer.

Genom att arbeta med formen, och symbolen cirkeln på olika sätt har jag även velat skapa en rumslighet både horisontellt och vertikalt med hjälp av olika sorters materialitet. De organiska formerna är tänkt att liknas vid naturen och samtidigt kontrastera till husets mer strama formspråk. Genom kontrasten är tanken, att skapa en balans för ögat men i första hand att skapa en restorativ miljö för användargruppen.

Vid valen av material i gestaltningen har stort fokus legat vid att främja människans fysiska sinnen, där även det kinestetiska sinnet ingår. I försöket att skapa en restorativ miljö har material valts ut så att platsen tydligt kan upplevas genom doft, hörsel, känsel, syn och smak med hjälp av inslag som,

vatten, blommor, ätbara växter och hårda material. För det kinestetiska sinnet och kroppens inblandning i upplevelsen av utemiljön, har jag inspirerats till att göra vägarna böljande samt att inkludera en gångbro som skapar variation i det annars platta landskapet. De hårda materialen är även utvalda med tanke på deras karaktär och anknytning till den befintliga miljön. I gestaltningen finns därför mycket naturmaterial som åldras vackert med tiden. Tanken har varit att med hjälp av materialiteten skapa kontraster samtidigt som den är tänkt att bidra till en varierad och harmonisk plats. Vid valen av materialens uttryck granskades textur, och färger noggrant för att samspeja med form och komposition. Växtvalen till platsen är främst utvalda genom sina tydliga karaktärer som, habitus, vintergrönska, form, blomning och doft. I likhet med övrig materialitet på platsen har växternas materialitet varit viktig i frågan om hur platsen uppfattas genom sinnena. För att kunna skapa en mjuk och inbjudande utemiljö har den organiska formen tillsammans med växtligheten noga tagits i beaktning.

Trots att funktion inte varit ett fokus i arbetet har material vid vissa tillfällen valts utifrån användarnas behov med hänsyn till funktionalitet och uppskattning som framkommit genom intervjuerna. I gestaltningen av utemiljön har detta bidragit till att jag specifikt valt att använda mig av ”varma” material som exempelvis trä, för att skapa en trygg känsla men även för komfort hos till exempel bänkar och räcken. Även när det kommer till framkomligheten har material valts utifrån de boendes behov. Framförallt har markmaterialet asfalt valts för att främja rörelse samt utgöra minsta möjliga hinder vid vistelse i utemiljön.

Tidig skiss över utemiljön för vårdboendet i stora Sköndal Stockholm som i arbetet analyserats för eventuella förbättringar. Situationsplanen är framtagen av Temagruppen för Ikano med godkännade av landskapsarkitekt Caroline Kesselman.

Nytt förslag på utemiljön med förbättringar grundat på analyserna av Temagruppens tidiga skiss.

Att arbeta mot en beställare

Att få möjligheten att arbeta mot en beställare i examensarbetet har för mig varit en fantastisk möjlighet som varit både rolig och berikande. Samarbetet med Ikano i mitt examensarbete har inneburit kontinuerlig kontakt och möten under arbetet. Med samarbetet som grund i mitt examensarbete kan arbetet på många sätt liknas vid ett "riktigt" uppdrag för en landskapsarkitekt och har på så vis bidragit till att jag kunnat öva mig i min kommande yrkesroll samt givit mig betydande erfarenhet inför likande projekt i framtiden,

Samtidigt som samarbetet med Ikano, varit mycket givande har det även inneburit en stor utmaning att både tillgodose önskemål kring gestaltningen av utemiljön från en beställare och kravet på att arbetet även ska vara ett akademiskt arbete. Den största utmaningen för mig har därför varit att finna en balans i sättet att arbeta som både konsult och student som båda varit viktiga roller för resultatet och för min examination.

Att ha dubbla roller har även inneburit att jag ställt högre krav på mig själv och trots att jag varit väl medveten om de ökade kravens innebörd, har det ibland visat sig vara svårare än jag förutsett. Till följd av detta har det vid olika tillfällen inneburit att vissa delar av arbetet fått mer fokus än andra, vilket också medfört att det funnits en viss obalans i mitt sätt att arbeta. Dock bör det understrykas att trots mina olika roller, har detta hjälpt mig att fokusera på målen för mitt arbete och i slutändan givit mig betydande utveckling som jag annars troligen gått miste om.

Avgränsningar

Med tanke på arbetets syfte att i ett gestaltungs-förslag skapa en restorativ utemiljö för äldre med fokus på materialitets sinnliga och estetiska värden för användarna, har Temagruppens tidiga skiss över utemiljön i Stora Sköndal varit en mycket bra avgränsning i arbetet. Avgränsningen har varit bra på så vis att skissen och områdesgränsen avser en specifik och lagom stor plats att studera och analysera. Temagruppens skiss har i mitt arbete främst fungerat som underlag till ändringar och förbättringar av utemiljön snarare, än att utemiljön gjorts om fullständigt. Just den här avgränsningen i arbetet har visat sig vara bra då jag utöver gestaltningen av utemiljön, även gjort en omfattande undersökning inför min designprocess.

Eftersom arbetet har två huvudområden som undersökts med olika metoder har det inneburit ett stort arbete att sammanställa kunskapen. Till följd av detta, har arbetet kommit att bli mycket omfattande och tidskrävande. Svårigheten med att avgränsa arbetet har även delvis berott på ämnet materialitet, som är ett komplext ämne att studera samt att finna vetenskaplig fakta kring. Att arbetet vuxit beror även på att materialitet är kopplat till delar som exempelvis sinnesupplevelser och estetik som också varit viktiga att undersöka och redogöra för i arbetet. Trots att jag funnit kunskapsbygget inför designprocessen både nödvändig och mycket viktig för mitt resultat, har jag i efterhand insett att mitt sätt att avgränsa arbetet på varit bristfälligt samt att det borde smaltats av tidigare för en mer följsam arbetsprocess och en tydligare röd tråd genom arbetet.

Metod och analys

Eftersom att arbetet både är ett gestaltungs-förslag och en fallstudie med två huvudområden har det stundtals under arbetets gång känts något komplicerat. Framförallt har ovanstående gjort så att det krävts ett omfattande kunskapsbygge från min sida, vilket inkluderar litteraturstudierna, observationerna, analysmodellerna och intervjuerna för respektive huvudområde.

Även om arbetets omfattning ökade på grund av undersökningarna av både materialitet och utemiljön för vårdboendet i Stora sköndal, anser jag att alla metoderna och analyser varit viktiga för mitt resultat. Fastän att det för mig varit väldigt tydligt och uppenbart att de båda huvudområdena hänger samman, har det visat sig vara något invecklat att på ett bra och tydligt sätt redogöra för detta i mitt arbete. Anledning till den något komplicerade arbetsprocessen är enligt mig svårigheten att på ett bra sätt sammanlänka de mer abstrakta och hypotetiska delarna kring upplevelser och materialitet med de mer utforskade områdena vårdmiljöer och restaurativa kvalitéer.

Trots detta, vill jag ändå påstå att det omfattande undersökningarna berikat mig med viktig kunskap som utvecklat min kompetens och förståelse för upplevelsevärde hos det byggda i vårdmiljöer avsevärt.

Fördelen med att arbeta med materialitet ur ett filosofiskt perspektiv och genom de valda metoderna har varit att det givit mig mer utrymme för sammanvägda tolkningar av vad som kan upplevas som värdefull materialitet och kan främja restaurativa upplevelser i vårdmiljöer.

När det kommer till materialvalen till utemiljön har mycket av det som presenteras i gestaltungs-förslaget grundat sig på min egen tolkning utifrån vad jag anser vara goda materialval för platsen. För mig har det på så vis, handlat mycket om att ta till mig den kunskap jag erhållit och tolkat den i rollen som landskapsarkitekt, samt utifrån den positionen funnit strategier, gjort val och överväganden som skapar både platsen i sig, platsens uttryck och upplevelsen av platsen. På detta sätt är gestaltningen av utemiljön starkt präglad av de tolkningar och tankar som jag som designer har, vilket också innebär ett visst ansvar men framförallt en viktig erfarenhet för mig själv.

Vidare har fördelen att arbeta med restaurativa vårdmiljöer, ett ämne med mer forskning inom, inneburit mer konkret fakta att ta till sig och har i min designprocess fungerat som en grund för utformningen av utemiljön i gestaltungs-förslaget. Resultaten från metoderna och analysen inom området har fungerat som viktiga riktlinjer i min designprocess och ligger till grund för mitt förslag på åtgärder och förbättringar av Temagruppens skiss av utemiljön.

I frågan vad som varit mest givande av de metoder och analyser jag använt mig av, vill jag påstå att just kombinationen av dem är dess styrka. Framförallt har både analys 1 och analys 2 har givit mig en sådan typ av kunskap som inte går att läsa sig till.

Analys 1 har förutom att fungera som en viktig minnesanteckning över materialitet, även använts för att kunna notera och reflektera över hur materialiteten på referensplatserna som besöktes samspelar och påverkar sinnessupplevelser samt rumslighet en på platserna.

Det fysiska besöket i Stora Sköndal i Stockholm var också viktigt då den gav mig en verklighetstrogen mental bild att återvända till i min gestaltungsprocess för utemiljön. Trots att platsen saknade bebyggelse vid besöket var just omgivningen samt den helhetliga upplevelsen av platsen delar som kompletterade fotografier och planer vid gestaltningen av utemiljön.

Vidare vill jag lyfta skissprocessen som ett viktigt fysiskt och mentalt moment som en del av designprocessen. Att skissa har varit ett bra sätt att få utlopp för min kreativitet samt att finna lösningar på både problem och frågor som uppstått. Genom att skissa har jag även vid flertal tillfällen fått en klarhet i samspelet mellan de olika komponenterna i utemiljön samt varit anledningen till att delar som av misstag glömts bort upptäckts och kunnat inkluderas i gestaltungsförslaget.

Avslutningsvis skulle jag vilja sammanfatta detta arbete som en berikande lärdom och en del av den växande erfarenhet jag kommer att samla på mig under mina yrkesverksamma år som landskapsarkitekt. I projekt kommer det varken finnas tid eller ekonomi för ett så omfattande kunskapsbygge som underlag till ett gestaltungsförslag. Då kommer jag framför allt att behöva prioritera besök av platsen, att noggrant studera referensobjekt samt använda mig av skissprocessen som ett parallellt redskap under designprocessen. Slutligen och kanske viktigast av allt så kommer jag fortsätta att vara öppen för ny kunskap och drivas av att alltid vilja utvecklas och lära mig mer. en på platserna.

Referenser

Referenser

Tryckta källor

Bengtsson, Anna (2015). *From Experiences of the Outdoors to the Design of Healthcare Environments - A Phenomenological Case Study at Nursing Homes*, Diss. Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences.

Bengtsson, Anna. & Grahn, Patrik. (2014). Outdoor environments in healthcare settings: A quality evaluation tool for use in designing healthcare gardens. *Urban Forestry & Urban Greening*. 13 (1), ss. 878–891.

Bloomer, Kent C. & Moore, Charles W. (1977). *Body, Memory, and Architecture*, New Haven & London: Yale University Press.

Brook, Isis (2013). Aesthetic appreciation of landscape, I: Howard, Peter; Thompson, Ian & Waterton, Emma (red.), *The Routledge Companion to Landscape Studies*, New York: Routledge, ss. 108-118.

Bryman, Alan (2008). *Social research methods*. 3. ed. Oxford: Oxford University Press.

Dee, Catherine (2001). *Form and Fabric in Landscape Architecture- A Visual introduction*, London: Taylor & Francis Group.

Dee, Catherine (2012). *To Design landscape- Art, Nature & Utility*, London: Routledge Taylor & Francis Group.

Fridh, Kristina (2003). Ytans Materialitet, I: Engfors, Christina (red.) *Material och Materialitet*, Arkitekturmuseets årsbok 2003, Stockholm: Arkitekturmuseet, ss. 46-65.

Grahn, Patrik & Stigsdotter, Ulrika K. (2010). The Relation between Perceived Sensory Dimensions of Urban Green Space and Stress Restoration, *Landscape and Urban Planning*, Vol. 94, Nr. 3-4, ss. 264-275.

Hartig, Terry (2007). Three steps to understanding restorative environments as health resources. I Ward Thompson, C., Travlou, P. (red.), *Open Space, People Space*. Taylor and Francis, s. 163–180.

Jakobsson, Anna (2009). *Experiencing Landscape While Walking – On the Interplay between Garden Design, Sensory Experience and Medical Spa Philosophy at Ronneby Spa*, Diss. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet.

Johansson, Desiree (2007). *Material i Landskapet- om att åldras med skönhet*, Stockholm: ARKUS.

Kaplan, Rachel., Kaplan, Stephen. & Ryan, Robert (1998). Some Human Characteristics. With People in Mind: Design and Management of Everyday Nature ss. 7-28. Washington D.C: Island press.

Kaplan, Rachel & Kaplan, Stephen (1989). *The Experience of Nature – a psychological perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Lantz, Annika (1993). *Intervjumetodik*, upplaga 3, Stockholm: Studentlitteratur.
- Mather, George (2009). *Foundations of Sensation and perception*. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Merleau-Ponty, Maurice (2002 [1962]). *Phenomenology of Perception*, New York and London: Routledge.
- Nohl, Werner (2001). Sustainable Landscape Use and Aesthetic Perception – Preliminary Reflections on Future Landscape Aesthetics, *Landscape and Urban Planning*, Vol. 54, Nr. 1-4, ss. 223-237.
- Olsson, Gertrud (2007). *Färgens yta och Djup: Om färgmaterialets betydelse för synupplevelsen av färg*, Stockholm: Arkus.
- Schmidtbauer, Pia, et. al. (red.) (2005). *Tänkvärda trädgårdar- när utemiljön blir en del av vården*, Stockholm: Formas.
- Swaffield, Simon (2017). Case studies. I: van den Brink, Adri., Bruns, Diedrich., Tobi, Hilde. & Bell, Simon. (red.) *Research in Landscape Architecture: Methods and Methodology*. London: Routledge, ss. 105-119.
- Szanto, Catherine (2010). Experiential analysis of Versailles: a methodology to teach spatial thinking, Landscape Architectural Department, Istanbul Technical University, "Cultural Landscape", 27th Eclac Conference, Sep 2010, Istanbul, Turkey, ss. 971-982.
- Szanto, Catherine (2011). Analysis of spatial experience. The example of the garden of Versailles, *Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat / Journal of Landscape Architecture and Garden art*, Budapest, *Université Corvinus*, Nr. 23, s. 32-47.
- Rosenquist, Mia-Maria., Andrén, Maria (2006). *Uppsatsens mystik: om att konsten att skriva uppsats och examensarbete*, Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Tuan, Yi-Fu (1990 [1974]). *Topophilia – A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*. New York: Columbia University Press.
- Ulrich, Roger (1983). Aesthetic and affective response to natural environment. I: Altman, I., Wohlwill, J., (red.), *Human -Behavior and Environment* (Vol 6). Plenum Press, New York, ss. 85-125.
- Ulrich, Roger., Simons, Robert., Losito, Barbara., Fiorito, Evelyn., Miles, Mark., Zelson, Michael (1991). Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology* (Vol)11, ss. 201–230.
- Werne, Finn (2003). Materialitet. I: Engfors, Christina. (red.) *Material och Materialitet, Arkitekturmuseets årsbok 2003*, Stockholm: Arkitekturmuseet, ss.11-47.
- Weston, Richard (2003). *Materials, Form and Architecture*, London: Laurence King Publishing.

Elektroniska källor

Stiftelsen Stora Sköndal (2017) [Hemsida]
Tillgänglig: <http://www.storaskondal.se/>
[2017-03-12].

Boverket (2007b). Bostadsnära natur- inspiration & vägledning. [Dokument] Tillgänglig: <http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/bostadsnara_natur.pdf> [2017-02-10].

Muntliga källor

Bergsjö, Ann, Professor i landskapsarkitektur, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning SLU Alnarp.
Samtal 2017-03-03.

Muntliga källor- intervjuer

Kristina Kumlin. Konsult och VD för Kumlin vård och omsorg AB. Intervju 2017-03-27 i Sollentuna, Stockholm.

Annika Nagy. Verksamhetschef för Vårdverksamheterna inom stiftelsen Stora Sköndal. Intervju 2017-03-27 i Stora Sköndal, Stockholm.

Kenneth Ångström. Arbetsterapeut vid Kungsgårdens omvårdnadsboende. Intervju 2017-03-26 i Enköping, Stockholm.

Mia Olin. Undersköterska vid Blomstergårdens vårdboende. Intervju 2017-04-02 i Oxie.

Helen Kvant. Undersköterska vid Lillevångshemmet. Intervju 2017-04-04 i Simrishamn.

Ingrid Olsson. Vårdtagare på Viga vägens vårdboende. Intervju 2017-04-12 i Köpingsbro.

Berit Krömmelbein. Verksamhetschef för Viga vägen vårdboende. Intervju 2017-04-12 i Köpingsbro.

Helena Anagnosti. Leva livet inspiratör vid Månstorpsängar. Intervju 2017-04-19 i Vellinge.

Figurförteckning

Figur 1: Illustration gjord av Caroline Sjetne.

Figur 2: Illustration gjord av Caroline Sjetne.

Figur 3: Analysmodell: Spatial and Experiential Thinking (2013) av Ann Bergsjö, professor på SLU Alnarp, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning via epostkommunikation 2017-03-20.

Figur 4: Illustration från Bengtsson & Grahn (2014). [online] Tillgänglig: <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1618866714001022>> [2017-04-12]

Figur 5: Illustration gjord av Caroline Sjetne, omgjord från Bengtsson (2015, 25).

Figur 6: Illustration gjord av Caroline Sjetne, omgjord från Bengtsson (2015, 69).

Figur 7: Illustration gjord av Caroline Sjetne.

Figur 8: Illustration gjord av Caroline Sjetne omgjord från Martin Styring landskapsarkitekt, Landskapslaget 2017-03-21.

Figur 9: Illustration gjord av Caroline Sjetne omgjord från Caroline Kesselman landskapsarkitekt Temagruppen 2017-04-12.

Tabeller

Tabell 1: Tabell gjord av Caroline Sjetne.

Tabell 2: Tabell gjord av Caroline Sjetne, omgjord från Bengtsson (2015, 53).

Bilder

Bild 1: Pixabay CC0 [online] Tillgänglig: <https://pixabay.com/sv/benved-buske-blommor-gr%C3%A4s-tr%C3%A4dg%C3%A5rd-93528/> [2017-12-19]

Bild 2: Wikipedia commons [online] By Jacek Halicki - Own work, CC BY-SA 4.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=40310653> [2017-12-19]

Bild 3: Flickr commons [online] By antefixus21-Shining Birch Bark Cherry, Prunus Serrula CC BY-NC-ND 2.0 Tillgänglig: <https://www.flickr.com/search/?text=prunus%20serrula&license=2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C9> [2017-12-19]

Bild 4: Flickr commons [online] By Keri-Cultivation, CC BY 2.0 Tillgänglig: <https://www.flickr.com/search/?text=%20cultivation&license=2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C9&advanced=1>

Bild 5: Wikipedia commons CC0[online] Tillgänglig: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Buddleja_davidii_\(7146267709\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Buddleja_davidii_(7146267709).jpg) [2017-12-19]

Bild 6: Flickr commons [online] By Jessica Carbtree- Oak branches, CC BY 2.0 Tillgänglig: <https://www.flickr.com/search/?text=oak> [2017-12-19]

Bild 7: Google Creative Commons By Richard west-The Altwick garden CC BY 4.0: [online] Tillgänglig: <http://www.geograph.org.uk/photo/3128943> [2017-12-19]

Bild 8: Flickr commons [online] By oatsy40, Hedges- Own work, CC BY 4.0 Tillgänglig: <https://www.flickr.com/search/?text=hedges> [2017-12-19]

Bild 9: MaxPixel CC0[online] Tillgänglig: <http://maxpixel.freegreatpicture.com/Bulbs-Evening-Decoration-Dusk-Bokeh-Bulb-Blue-2941880> [2017-12-19]

Bild 10: Med tillstånd av Naturstenskompaniet [online] Tillgänglig: <http://www.naturstenskompaniet.se/produkter/> [2017-12-19]

Bild 11: Med tillstånd av Louis poulsen [online] Tillgänglig: <http://www.louispoulsen.com/se/produkter/utomhus/pollare/flindt-pollare/c-24/c-1428/p-55604> [2017-12-19]

Bild 12: Flickr commons [online] By Forslunda gymnasiet- Körsbärstomater, CC BY-SA 2.0
Tillgänglig: <https://www.flickr.com/search/?text=odling>> [2017-12-19]

Bild 13: Flickr commons [online] By Esther Westerwald- Pergola-Dumbaron, CC BY 2.0
Tillgänglig: <https://www.flickr.com/search/?text=pergola&license=2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C9>> [2017-12-19]

Bild 14: Med tillstånd av Stonefactory.se [online] Tillgänglig: <https://www.stonefactory.se/inomhus/kalksten/kalksten-grafit-cirkel-28-m>> [2017-12-19]

Bild 15: Wikipedia commons [online] By Jin Zan - Own work, CC BY-SA 4.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=43789378>> [2017-12-19]

Bild 16: Wikipedia commons [online] Tillgänglig: Wikipedia commons [online] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bisley_Green_Shop_roof_2.jpg> [2017-12-19]

Bild 17: Med tillstånd av Stenogrus.se [online] Tillgänglig: <http://stenogrus.se/sten-o-grus/lager-sortiment/>> [2017-12-19]

Bild 18: Med tillstånd av Stenogrus.se [online] Tillgänglig: <http://stenogrus.se/sten-o-grus/lager-sortiment/>> [2017-12-19]

Bild 19: Med tillstånd av Naturstenskompaniet [online] Tillgänglig: <http://www.naturstenskompaniet.se/produkter/>> [2017-12-19]

Bild 20: Med tillstånd av Stonefactory.se [online] Tillgänglig: <https://www.stonefactory.se/inomhus/kalksten/kalksten-grafit-cirkel-28-m>> [2017-12-19]

Bild 21: Pixabay CC0 [online] Tillgänglig: <https://picsbuffet.com/pixabay/#0,637,148>

Bild 22: Pixabay CC0 [online] Tillgänglig: <https://pixabay.com/sv/bakgrund-tr%C3%A4v%C3%A4gg-l%C3%A4rk-struktur-1636917/>> [2017-12-19]

Bild 23: Med tillstånd av Naturstenskompaniet [online] Tillgänglig: <http://www.naturstenskompaniet.se/produkter/>> [2017-12-19]

Bild 24: Pixabay CC0 [online] Tillgänglig: <https://pixabay.com/sv/v%C3%A4g-gr%C3%A4s-gatsten-stig-destination-1265734/>> [2017-12-19]

Bild 25: Med tillstånd av Rabattkanter.se [online] Tillgänglig: <http://www.rabattkanter.se/>> [2017-12-19]

Bild 26: Med tillstånd av Louispoulsen.com/se [online] Tillgänglig: <http://www.louispoulsen.com/se/produkter/utomhus/pollare/flindt-pollare/c-24/c-1428/p-55604>> [2017-12-19]

- Bild 27: Med tillstånd av Foxdesign.se [online] Tillgänglig: <http://foxdesign.se/produkter/elix/>> [2017-12-19]
- Bild 28: Med tillstånd av Foxdesign.se [online] Tillgänglig: <http://foxdesign.se/produkter/quar-to-380/>> [2017-12-19]
- Bild 29: Med tillstånd av Foxdesign.se [online] Tillgänglig: <http://foxdesign.se/produkter/iris-67/>> [2017-12-19]
- Bild 30: Med tillstånd av Foxdesign.se [online] Tillgänglig: <http://foxdesign.se/produkter/narcis-sus/>> [2017-12-19]
- Bild 31: Med tillstånd av Foxdesign.se [online] Tillgänglig: <http://foxdesign.se/produkter/admiral/>> [2017-12-19]
- Bild 32: Med tillstånd av Foxdesign.se [online] Tillgänglig: <http://foxdesign.se/produkter/beret/>> [2017-12-19]
- Bild 33: Med tillstånd av Kilamöbler.se [online] Tillgänglig: <https://www.kilamobler.se/produkt-kategori/soffor-bankar/parksoffor/>> [2017-12-19]
- Bild 34: Med tillstånd av Grythyttan.net [online] Tillgänglig: <https://www.grythyttan.net/vara-mobler/produkt/fatolj-a2/>> [2017-12-19]
- Bild 35: Med tillstånd av Grythyttan.net [online] Tillgänglig: <https://www.grythyttan.net/vara-mobler/bord/>> [2017-12-19]
- Bild 36: Med tillstånd av Kilamöbler.se [online] Tillgänglig: <https://www.kilamobler.se/produkt-kategori/utemobler-grupper/matgrupper/>> [2017-12-19]
- Bild 37: Med tillstånd av Kilamöbler.se [online] Tillgänglig: <https://www.kilamobler.se/produkt-kategori/hammock-lounge/hammock/>> [2017-12-19]
- Bild 38: Pixabay CC0 [online] Tillgänglig: <https://picsbuffet.com/pixabay/#0,881,38>> [2017-12-19]
- Bild 39: Med tillstånd av Räckesbutiken.se [online] Tillgängligt: <https://www.rackesbutiken.se/>> [2017-12-19]
- Bild 40: Med tillsånd av Granngården.se [online] Tillgänglig: https://www.granngården.se/Sortiment/Tr%C3%A4dg%C3%A5rd/V%C3%A4xtst%C3%B6d-%26-Spalj%C3%A9/Spalje-till-pallkrage%2C-Tr%C3%A4/p/1167982_BASE> [2017-12-19]
- Bild 41: Med tillstånd av Kilamöbler.se [online] Tillgänglig: <https://www.kilamobler.se/produkt/pergolux-paviljong-gra-3x4-m-inkl-tak/>> [2017-12-19]

Bild 42: Pxhere CC0 [online] Tillgänglig: <https://pxhere.com/sv/photo/757178>> [2017-12-19]

Bild 43: Pixabay CC0 [online] Tillgänglig: https://pixabay.com/sv/photos/?q=tr%C3%A4dstam+%26amp;image_type=%26amp;cat=%26amp;min_height=%26amp;min_width=%26amp;order=popular&pagi=4> [2017-12-19]

Bild 44: Flickr commons [online] By gula08 -ale stenaar, CC BY-ND 2.0 Tillgänglig: <https://www.flickr.com/search/?text=stor%20sten%20&license=2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C9&advanced=1>> [2017-12-19]

Bild 45: Wikipedia commons [online] By Ryan Hodnett - Own work, CC BY-SA 4.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=59871262>> [2017-12-19]

Bild 46: Wikipedia commons [online] Tillgänglig: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Buddleja_daviddii_\(7146267709\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Buddleja_daviddii_(7146267709).jpg)> [2017-12-19]

Bild 47: Wikipedia commons [online] By Wouter Hagens - Own work, Public Domain, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3548755>> [2017-12-19]

Bild 48: Pixabay CC0 [online] Tillgänglig: <https://pixabay.com/sv/bened-buske-blommor-gr%C3%A4s-tr%C3%A4dg%C3%A4rd-93528/>> [2017-12-19]

Bild 49: Wikipedia commons [online] By KENPEI - KENPEI's photo, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2438678>> [2017-12-19]

Bild 50: Wikipedia commons [online] By Von Apple2000 - Selbst fotografiert, CC BY 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5031377>> [2017-12-19]

Bild 51: Wikipedia commons [online] By Photo by David J. Stang - source: David Stang. First published at ZipcodeZoo.com, CC BY-SA 4.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=61094241>> [2017-12-19]

Bild 52: Wikipedia commons [online] CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=753508>> [2017-12-19]

Bild 53: Wikipedia commons [online] Tillgänglig: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:-Magnolia_stellata_RJB.jpg> [2017-12-19]

Bild 54: Wikipedia commons [online] By Aurora Puentes Graña - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=19439196>> [2017-12-19]

Bild 55: Wikipedia commons [online] Tillgänglig: https://commons.wikimedia.org/wiki/Prunus_laurocerasus#/media/File:Prunus_laurocerasus_004.JPG> [2017-12-19]

Bild 56: Wikipedia commons [online] By Ulf Eliasson - Own work, CC BY 2.5, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1387279>> [2017-12-19]

Bild 57: Wikipedia commons [online] Tillgänglig: MaxPixel [online] Tillgänglig: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/18/Taxus_baccata_002.JPG> [2017-12-19]

Bild 58: Wikipedia commons [online] By picture taken by Olaf Leillinger - Own work, CC BY-SA 2.5, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1546230>> [2017-12-19]

Bild 59: Wikipedia commons [online] By Wouter Hagens - Own work, Public Domain, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2108897>> [2017-12-19]

Bild 60: Wikipedia commons [online] By Nikanos - Self-photographed, CC BY-SA 2.5, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1196103>> [2017-12-19]

Bild 61: Wikipedia commons [online] By Jerzy Opiola - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2898654>> [2017-12-19]

Bild 62: Wikipedia commons [online] By Rasbak 14:39, 19 June 2007 (UTC) - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2264991>> [2017-12-19]

Bild 63: Wikipedia commons [online] By Emőke Dénes - Kew Gardens, CC BY-SA 2.5, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=16953279>> [2017-12-19]

Bild 64: Wikipedia commons [online] By Daniel J. Layton - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3234596>> [2017-12-19]

Bild 65: Wikipedia commons [online] By TeunSpaans - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10413>> [2017-12-19]

Bild 66: Wikipedia commons [online] By No machine-readable author provided. Valérie75 assumed (based on copyright claims). - No machine-readable source provided. Own work assumed (based on copyright claims)., CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=875324>> [2017-12-19]

Bild 67: Wikipedia commons [online] By Howard Mackay - Astrantia major "Alba" – 500px, CC BY 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=35506433>> [2017-12-19]

Bild 68: Wikipedia commons [online] By Photo by David J. Stang - source: David Stang. First published at ZipcodeZoo.com, CC BY-SA 4.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=61198629>> [2017-12-19]

Bild 69: Wikipedia commons [online] By No machine-readable author provided. Teemu Maki~commons wiki assumed (based on copyright claims). - No machine-readable source provided. Own work assumed (based on copyright claims)., CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=225419>> [2017-12-19]

Bild 70: Wikipedia commons [online] By Keeshenzen - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=32681000>> [2017-12-19]

Bild 71: Wikipedia commons [online] By Photo by and (c)2007 Derek Ramsey (Ram-Man) CC BY-SA 3.0,, GFDL 1.2, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2188936>> [2017-12-19]

Bild 72: Wikipedia commons [online] By A. Barra - Own work, CC BY 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4094775>> [2017-12-19]

Bild 73: Wikipedia commons [online] Public Domain, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=927>> [2017-12-19]

Bild 74: Wikipedia commons [online] By Frank Vincentz - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2040959>> [2017-12-19]

Bild 75: Wikipedia commons [online] By Averater - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=33553965>> [2017-12-19]

Bild 76: Wikipedia commons [online] By Photo by and (c)2007 Jina Lee - Jina Lee Originally uploaded as: Image:Violet blossom of unidentified ground cover plant.JPG, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2769112>> [2017-12-19]

Bild 77: Wikipedia commons [online] By Pablo Alberto Salguero Quiles (Alberto Salguero) - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=731186>> [2017-12-19]

Bild 78: Wikipedia commons [online] By Geolina163 - Own work, CC BY-SA 4.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=55039717>> [2017-12-19]

Bild 79: Wikipedia commons [online] By InGenTech - Own work, Public Domain, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=17481489>> [2017-12-19]

Bild 80: Wikipedia commons [online] By GaardenierMortsel - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7354772>> [2017-12-19]

Bild 81: Wikipedia commons [online] By Darkone - Own work, CC BY-SA 2.5, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=241252>> [2017-12-19]

Bild 82: Wikipedia commons [online] By Donar Reiskoffer - Self-photographed, GFDL, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1580020>> [2017-12-19]

Bild 83: Wikipedia commons [online] By Oxfordian Kissuth - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=27310926>> [2017-12-19]

Bild 84: Wikipedia commons [online] CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=125035>> [2017-12-19]

Bild 85: Wikipedia commons [online] By Sten Porse - Self-published work by Sten Porse, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=73093>> [2017-12-19]

Bild 86: By Mokkie - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=32617633>> [2017-12-19]

Bild 87: Wikipedia commons [online] By Kurt Stüber [1] - caliban.mpiz-koeln.mpg.de/mavica/index.html part of www.biolib.de, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7032>> [2017-12-19]

Bild 88: Wikipedia commons [online] By Olaf Studt (Hämbörger) - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=15371869>> [2017-12-19]

Bild 89: Wikipedia commons [online] CC BY-SA 2.5, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=194071>> [2017-12-19]

Bild 90: Wikipedia commons [online] By Photo by and (c)2008 Derek Ramsey (Ram-Man). -Self-photographed, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3535152>> [2017-12-19]

Bild 91: Wikipedia commons [online] By Meneerke bloem - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=29117016>> [2017-12-19]

Bild 92: Wikipedia commons [online] By Jerzy Opiola - Own work, GFDL, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6525280>> [2017-12-19]

Bild 93: Wikipedia commons [online] By 3268zauber - Own work, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6066807>> [2017-12-19]

Bild 94: Wikipedia commons [online] By Cillas - Own work, GFDL, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10070787>> [2017-12-19]

Bild 95: Wikipedia commons [online] By Ixtlilto - Own work, Public Domain, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=829444>> [2017-12-19]

Bild 96: Wikipedia commons [online] By Bernd Haynold - selbst fotografiert - own picture, CC BY-SA 3.0, Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4767022>> [2017-12-19]

Bilagor

Markmaterial- markplaneringsplan

Material

Bild 15

Gräs- GR1

Bild 16

Sedum- GR2

Bild 17

Stenmjöl- SM

Bild 18

Asfalt- A

Bild 19

Granithällar- P1

Fabrikat

Gräsmatta på rulle för ett färdigt resultat snabbt. Längd: 170 cm. Bredd: 60cm.
Tjocklek: 2,5 cm.
Vikt: 12 kg.

Färdig sedum örtgräsmatta med blandning av bla. backnejlika, gulmåra, gråfibla och fjällgröe. Tjocklek: 30 mm
Mått: 1 x 0,8 m. ca 25 st mattor/pall.

Ljus Fin Stenmjöl 0,3 mm. Råvaran är mellan 0-60% rullstensmaterial. Bör vattenbegjutas då mycket hög packningegrad eftersträvas.

Ljus asfaltbetong med dubbla ytbehandlingar men ofärgat bindemedel för en ljusgrå färg som samverkar med naturstenen på platsen och den böljande formen på utemiljön.

Granithällar i fallande längder av flammad ljust grå Bjärlövsgranit.
Mått: 350-1050x350x30mm
Tjocklekstolerans: ±3mm

Värde

Tillgången till gräsmatta intill gemensam uteplats gör det möjligt att ta del utav sinnliga upplevelser så som doft av nyklippt gräs, känslan av gräs när man går barfota och hemtrevnad. Gräsmattan är även bra för olika aktiviteter som exempelvis kubb.

Blommar vid olika tillfällen och ger en levande och naturnära upplevelse på takterrasserna. Sedummattan bidrar till den biologiska mångfalden och ger vildbin, humlor och andra pollinerande insekter ett hem. Sedummattan ger sinnliga upplevelser i form av, syn och doft.

Ger variation i markmaterialet och är lättillgängligt vid hög packningsgrad. Ger sinnliga upplevelser kopplat till minnet genom det karaktäristiska ljudet av fotsulor mot grus.

Asfalten ger mycket hög tillgänglighetsgrad och är passande för användargruppen. Visuellt en slät yta som följer utemiljöns böljande former.

Passar på stora öppna platser som torg och uteplatser som är lite större. Ger ett offentligt intryck och fungerar som zonindellare och markör av olika ytor. Naturstenen knyter an till den befintliga omgivningen.

Bild 20

kalkstenshällar i cirkel- P2

Bild 21

Marktegel- P3

Bild 22

Trä- T1

Bild 23

Granitblock/mur- M1

Bild 24

Kantstöd/fris storgatsten
av granit- KS1/F1

Bild 25

Kantstöd plattstål- KS2

Ø 8,5 m ca 3 cm tjock säljs i hela cirk-
lar. Bör specialbeställas.

Kalkstenens yta är mycket levande och föränderlig. När kalken faller ut bildas en kalkpatina som ger stenen en vacker grafitgrå patina som med åren mörknar igen. Beläggningen i formen cirkeln är inkluderande och kan erbjuda skiftningar och och taktila sinnesupplevelser för användarna.

Ljust/beige begagnat marktegel med
inslag av rött och färgvariation lagda
på kant i fiskbensmönster. 250x120x-
62mm.

Markteglet som material inger ett varmt intryck och tillsammans med teglets patina bildas en le-
vande yta med lyster från slitage. Mötet med trä-
decken kan ger främst en visuell upplevelse men
kan även utgöra sinnliga upplevelser kopplat till
minnet från ett eget växthus eller uteplats.

Trall av sibirisk lärk. 75x200 mm, och
50x150mm. ändrät bör oljas för att
minska sprickbildning.

Den sibiriska lärken är mycket motståndskraftig mot
röta och fukt, med tiden grånar ytan till en silvergrå
nyans. Trädecken är taktilt ett varmt material och
är koppalt både till minnesperception och är viktig
för de taktila upplevelsorna som tillexempel att sät-
ta ned fötterna på varma brädor.

Grå råkilad Granitblock/beklädnad i
Björlovsgrenit. Specialbeställs.

Granitblockens råkilade fasad ger en levande yta
som förändras beroende på hur ljuset faller. Ytan
blir en kontrast till de andra mer strikta/slåta yt-
orna. Visuellt utgör blocken en tydlig struktur och
bidrar till rumsligheten och tryggheten på platsen.

Storgatsten i granit i måtten
130x200mm samt i halvhöjd används
som kanstöd och fris.

Kantstenen i granit ger ett levande intryck och blir
en avgränsning av olika ytor och planteringar. De
naturliga variationerna i stenen ger liv åt platsen
och samspelar med ytan på blockstensmurarna.

Kanstöd i corten med måtten
150x1200x3mm och 300x1200x3mm.

Den varma roströda tonen på kanstödet utgör en
kontrast till stenläggning av granit och samspelar
med marktegel. Kantstödet utgör en detalj i ute-
miljön och har med sin patina en stark karaktär
som hjälper till att binda samman de olika delarna
i utemiljön.

Utrustning och växter- plantering och- utrustningsplan

Utrustning

Bild 26

Belysningspollare

Bild 27

Fasadbelysning

Bild 28

Fasadbelysning- mur

Fabrikat

Louis Poulsen- Flindt.

Topp: Gjuten aluminium. Reflektordel: Gjuten aluminium. Ben: Extruderad aluminium. Fotplatta: Gjuten aluminium. Höjd: 800mm. Ø 115. Färg: Strukturerad yta, pulverlackerad i grafitgrå. Ljuskälla: LED, 14 W, 3000K.

Fox Design i-Elix

Vägglampas LED på fasad av massiv aluminium. Möjlighet till olika spridningsvinklar, upp/ner-belysning och olika färg på dioderna. Höjd: 40,5. Ø 14. Ljuskälla: LED Kapslingsklass IP 65.

Quarto 380 Vegg 38Cm Grafitgrå Ip44

Vägglampas för mur på takterrassen. Mått: B 38cm - H 19,5cm - Djup 20,4cm Ljuskälla: Max 240V 116W E27,

Värde

Armaturen sprider ett asymmetriskt, icke-bländande brett nedåtriktat ljus. Det mjuka ljuset skapar ett organiskt mönster på ytan där pollaren är monterad. Ljussättningen gör utemiljön mer överskådlig och lättorienterad vid mörker. Ljuset skapar även ett visuellt värde för de boende och personal.

Helavskärmad fasadbelysning som tillför vertikal höjd till utemiljöns rumslighet. Hjälper till att förstå sambandet mellan byggnad och tillhörande utemiljö.

Halvavskärmad brett ljus med slammad ljuskolv för ett mjukare sken på takterrassens mur-del. Inkluderar möjliggör stora ytor av terrassen som annars legat i mörker. Det mjuka ljuset skapar stämningsfull atmosfär i anslutning till uteplatserna under pergola.

Bild 29

Strålkastare- justerbar

Bild 30

Spotlight

Bild 31

Undervattensbelysning

Markdiod

Fox design- Iris 67

En Spotlight med steglöst justerbar spridningsvinkel, Ø 100mm. Färg: svart. Effekt: 20 W Färgtemperatur: 3000.

Justerbara stråklustare vid pergola för kontroll av belysningsyta. Framhäver både vertikala och horisontella ytor och gör det möjligt att nyttja uteplatser under tillfällen med mindre dagsljus eller kväll.

Fox Design-Narcissus

Spotlight i rostfritt stål med inbyggd driver och IP67 LED. Ø 50mm. Färgtemperatur: 2700k

För belysning av häckar, buskar och perenner. Belyser och förtydligar strukturer och objekt vid horisontella ytor. Ger möjlighet att betrakta utemiljöns kvaliteter vid mörker.

Fox Design- Admiral

Undervattenslampa i rostfritt stål. LED armatur med kapslingsklass IP68 för infällnad under vatten. 3000K.

Belysning för vattenspegeln/damm. Belyser vattnet och skapar både reflektioner och skuggor. Skapar en stämningsfull atmosfär och ger en möjlighet att ta del av vattets kvalitéer vid mörkare tillfällen.

Fox Design -Beret

Beret LED-spotlight av lackerad rostfritt stål. Infällnadsarmatur som finns i runt och fyrkantigt utförande.

Belysning infälld i stenhällarna vid platsens offentliga del i anslutning mot torget. Effektiv belysning fungerar som markör av trappsteg och skapar atmosfär åt intilliggande verksamhet.

Bild 33

Soffa

Bild 34

Fåtölj-sittgrupp

Bild 35

Bord-sittgrupp

Bild 36

Utebord

Nelson Soffa

Soffa i oljad ek. Längd 158 cm, Td 63 cm, Sh 44 cm, Th 91 cm.

Klassisk soffa i trä för en varm känsla. Stabil och har armstöd i trä för komfort och trygghet.

Grythyttan- A2

Fåtölj till sittgrupp. Oljad ek och varmförzinkat stativ.

En klassisk möbel i varmt material med armstöd. Fåtöljen har ett Stativ i massivt fjäderstål ger lång livslängd och en rogivande, välkänd svikt. Ger sinnesupplevelser kopplat till minnet då det är en klassisk trädgårdsmöbel.

Grythyttan 9A

Bord till sittgrupp. oljad ek och varmförzinkat stativ.

Klassisk möbel i cirkulär form för en inkluderande känsla. Bordet matchar stolen och har lång livslängd. Ger sinnesupplevelser kopplat till minnet då det är en klassisk trädgårdsmöbel.

Matgrupp

Förlängningsbart utebord Bord: Tb 220 – 300 cm, Td 100 cm, Th 71 cm i oljad ek med 8 positionsstolar stolar.

Förlängningsbart bord för för större tillställningar med stabila stolar och armsöd i trä För komfort och trygghetskänsla.

Bild 37

Hammock

Bild 38

Gångbro

Bild 39

Handräcke

Bild 40

Spaljé

Hammock

Hammock i FSC-certifierad ek.
Bredd: 2070 mm. Djup: 1250 mm.
Höjd: 1600 mm. Sittbredd: 1680 mm.
Sittdjup: 500 mm.

För många väcker hammocken ljuva barndomsminnen och är en klar favorit i trädgården. Har ett skyddande tak mot sol och regn.

Gångbro

Gångbro av kärnvirke med handräcken utav trä. Specialbeställs.

Gångbro av trä utgör en utmaning i utemiljön och är en möjlighet att vistas på ett annat typ av markmaterial. Bron är placerad så att den inte utgör ett hinder för boende med mindre rörelseförmåga.

Handledare-specialbeställs

Handräcke i trä, byggt med detaljer av stål med grad AIS 316. Detta innebär att man tillsatt ämnen till stålet, för att göra det tåligare mot yttre påfrestningar. Denna grad kallas för syrafast rostfritt stål.

För att de boende ska kunna känna sig trygga i utemiljön är det viktigt att det finns stöd i form av räcken. Räcket bör vara i ett varmt material som till exempel trä, för den taktila känslan.

Spaljé

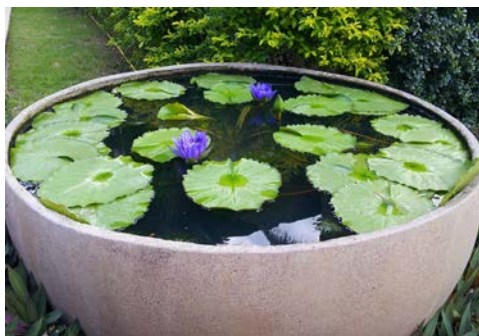
Måttbeställs. Svartmålad.

Spaljé som med klätterväxter som skärmar av uteplatsen på takterrassen och skapar rumslighet. Ger vindskydd och skapar skugga.

Pergola

Bild 41

Vattenspegel/damm

Bild 42

Död ved

Bild 43

Stenblock

Bild 44

Pergola

Måttbeställs, Sibirisk lärk.

Pergolan skapar rumslighet och trygghet. Bildar en övergångszon till utomhus och ger skugga och vindskydd.

Vattenspegel/damm

Upphöjd damm i sitt höjd. Specialtillverkas av granitblock.

Upphöjd damm är ett lugnande element med möjlighet att känna på vattnet. Vattnet bidrar till en rofylld miljö och ger sinnliga upplevelser i form av syn, känsel, hörsel.

Faunadepå

Död ved transporteras eller tages av befintliga fällda träd.

Död ved i utemiljön tillför en känsla av vild natur och skapar dynamik i planteringarna. Den döda veden ger möjlighet till ett rikare biologiskt liv och tillför samtidigt upplevelsevärden för de boende.

Naturstensblock

Transporteras eller sparas från befintlig utgrävning.

Naturstensblocken tillför en bit av den befintliga naturen och omgivningen på platsen. Kan ses som symbolik som kan ge upphov till filosofiska tankar kring livet.

Bild 45

Amelanchier laevis fk Bäcklösa E
Kopparhäggmispel

Kopparfärgade skott, vit blomning i maj, fin höstfärg.

Bild 46

Buddleja davidii 'Ile de France'
Fjärilsbuske

Blommar i lila från juli till frost.

Bild 47

Cornus mas
Körbärskornell

Blommar på bar kvist i februari mars. Ätbara bär och fin höstfärg.

Bild 48

Euonymus europaeus 'Evert'
Benved

Vacker höstfärg och iögonfallande frukter.

Bild 49

Hydrangea aborescens 'Annabelle'
Vidjehortensia

Blommar juli-september med luftiga bollformade vita blommor.

Bild 50

Malus domestica 'Ingrid Marie'
Matäpple

Röda äpplen med aromatisk smak, ätmoget i nov-jan.

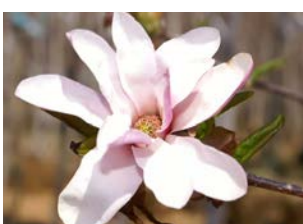

Bild 51

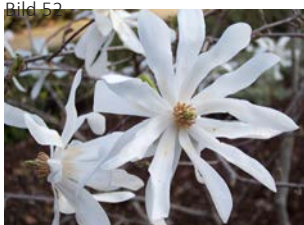
Magnolia x loebernii 'Leonard Messel'
Hybridmagnolia

Sirligt växtsätt med ljusrosa blommning i maj.

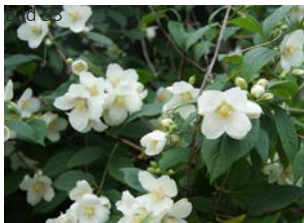
Magnolia x soulangina
Praktmagnolia

Blommar på bar kvist i april-maj.
Stora, pokalformade, vitrosa blommor med ljusare insida.

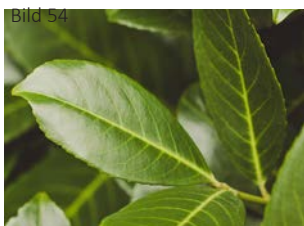
Magnolia stellata 'Royal star'
Stjärnmagnolia

Välldoftande vita blommor april-maj.

Philadelphus 'Mont blanc'
Smultronschersmin

Gräddvita blommor med tydlig smultrondoft i juni-juli.

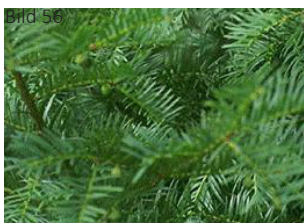
Prunus laurocerasus 'Mano'
Lagerhägg

Vintergrön med glänsande blad, orangefärgade årsskott och vita doftande blommor i juni.

Syringa vulgaris f. alba
fk Veberöd E
Syren

Doftande vita blommor i maj-juni.

Taxus baccata x media 'Hilli'
Hybrididegran

Formklippt vintergrön häck.

Viburnum x bodnantense 'Dawn'
Hybridkejsarolvon

Vinröd höstfärg, vitrosa doftande blommor i februari-mars.

Bild 59

Viburnum carlesii
Luktolvon

Mycket doftande vita blommor i maj, vacker höstfärg.

Bild 60

Quercus robor
Skogsek

Stort arkitektoniskt värde.

Perenner

Art

Värde

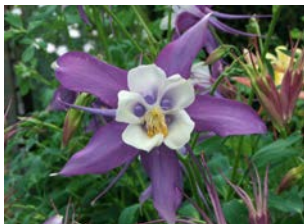

Bild 61

Aguilegia hybrida
'Himmelsbalu'
Akleja

Blommar i blått under maj-juni.

Bild 62

Alchemilla mollis
Jättedaggkåpa

Vackert bladverk med mycket små blommor under juli-september.

Bild 63

Anemone tomentosa
'Robustissima'
Höstanemon

Blommar i ljust rosa i augusti-oktober.

Bild 64

Asarum europaeum
Europeisk hasselört

Vintergrön marktäckare med glansiga runda blad.

Bild 65

Aster novi belgii 'Early blue'
Oktoberaster

Blommar i lila-blått från juli-oktober.

Bild 66

Dryopteris filix mas
Träjon

Skir grön skogsväxt.

Bild 67

Astrantia major 'Alba'
Stjärnflocka

Blommar i vitt juni-jul.

Bild 68

Galium odoratum
Myskmadra

Marktäckare med skira vita blommor från maj-juni.

Bild 69

Geranium x cantabrigiense 'biokovo'
Biokovonäva

Blommar i vitrosa från juni-juli.

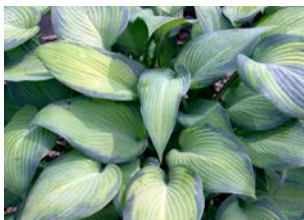

Bild 70

Hosta Halcyon
Blåfunkia

Blågrå i bladverket blommor i juli-augusti.

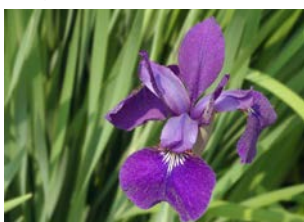

Bild 71

Iris sibirica 'Blue king'
Strandiris

Blommar i blåviolett under juni-juli.

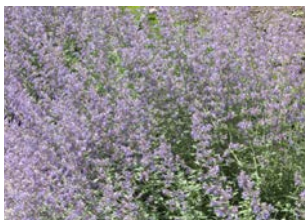

Bild 72

Nepeta x faassenii
'kit cat'
Kantnepeta

Blommar i blåviolett från
maj-september.

Bild 73

Paeonia x festiva
'Alba plena'
Bondpion

Vit fylld bondpion blommar
under juni-juli.

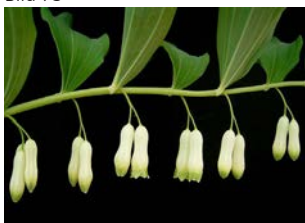

Bild 74

Polygonatum multiflorum
Storrams

Gräddvita strödda blommar
under maj-juni.

Bild 75

Salvia nemorosa
'Caradonna'
Stäppsalia

Blåvioletta blommar under
juni-september.

Bild 76

Vinca minor
Vintergröna

Vintergrön marktäckare med
vackert bladverk och blå
blommar.

Bild 77

Luzula silvatica
Storfryle

Blommar under juni-juli.

Bild 78

Rosa 'New dawn'
Klätterros

Ljust rosa rosor i juli-frosten.

Köksväxter

Bild 79

Rubus 'Asker'
Hallon

Röda bär i juni-augusti.

Bild 80

Ribes 'Öjebyn'
Svartvinbär

Svarta bär i juli.

Bild 81

Ribes grossularia
'Hinnonmäki'
Röda krusbär

Röd-gröna bär i juli.

Bild 82

Allium schonenoprasum
Gräslök

Blommar i juni-Krydda.

Bild 83

Fragaria vesca
'Rödluvan'
Månadssultron

Röda bär i juni-augusti.

Bild 84

Melissa officinalis
Citronmeliss

Aromatisk krydda med citrus-
doft/smak.

Bild 85

Mentha piperita
Pepparmynta

Aromatisk krydda med mintdoft/
smak.

Bild 86

Rosmarinus officinalis
Rosmarin

Aromatisk kryddväxt.

Bild 87

Thymus vulgaris
Timjan

Aromatisk krydda blommar lila
juni-juli.

Klätterväxter

Art

Värde

Bild 88

**Aristolchia
manchurensis**
Pipranka

Frodigt bladverk av ljust gröna,
hjärtformade blad, blommor
med ljustgröna/lila blommor i
juni-juli.

Bild 89

**Clematis vitalba
'Paul Farges'**
Vit sidenklematis

Små vita blommor under
juli-oktober.

Lök

Art

Värde

Bild 90

Allium aflatunense
Kirgislök

Blommar i violett under
juni.

Bild 91

Crocus speciosus
'Artabir'
Höstkrokus

Blommar i lilavitt under september-oktober.

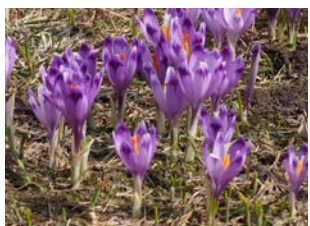

Bild 92

Crocus vernus
'Remembrance'
Vårkrokus

Blommar i blåviolett under mars-april.

Bild 93

Eranthis hyemalis
Vintergäck

Blommar i gult under februari-april.

Bild 94

Narcissus 'Hawera'
Orkidénarciss

Blommar i ljusgult under april-maj.

Bild 95

Scilla siberica
Rysk blåstjärna

Blommar i blått under april-maj.

Bild 96

Tulipa gesneriana
'Maytime'
Liljetulpan

Blommar i lila under maj-juni.

Intervjuguide

1. Vad är ert namn och era befattningar/ arbetsuppgifter?

2. Hur skulle ni beskriva majoriteten av vårdtagarna som bor här?

3. Vad anser ni att utemiljön har för betydelse och funktion för de boende?

4. Vad skulle ni beskriva som det viktigaste i utemiljöer för äldre och sjuka människor?

4. Hur används er utemiljö idag?

5. Vad anser ni är er utemiljös specifika kvaliteter?

-Varför är just dessa viktiga?

6. Finns det någon del/plats/inslag i er utemiljö som uppskattas extra mycket av de boende?

- Vilken plats?

-Varför tror ni att den uppskattas?

7. Finns det något som saknas i er utemiljö idag?

8. Finns det något inslag eller någon funktion som skulle kunna inkluderas i er utemiljö, så att platsen används mer, även under de perioder som den inte används lika mycket?

9. Vad har materialen och dess uttryck i er utemiljö för betydelse för upplevelsen av platsen?

10. Finns det några specifika typer av material och materialitet som är att föredra i utemiljöer för vårdboenden?

- Varför är dessa att föredra?

11. På vilket sätt tror ni att materialitet i utemiljöer för vårdboenden kan utgöra restorativa värden för användarna?

12. Finns det material i er utemiljö som kan kopplas till olika sinnesupplevelser?

- Vilka är materialen och på vilket sätt kan de kopplas till sinnesupplevelser?

13. Vilka av följande miljökviteter går att finna i er utemiljö?

Miljöegenskaper som behandlar säkerhet och komfort:

- Närhet och enkel tillgång till utemiljö

- Omslutning till entré

- Säkerhet och trygghet- fysiskt (risk för fall osv)- Psykiskt (risk för psykiska obehag exempel bli störd, observerad osv)

- Förtrogenhet och nära bekantskap (familjärt inslag)

- Orientering och vägvisning (landmärke ex entrédörr)

- Olika alternativ i olika väder

Miljöegenskaper som stärker människors tillgång till natur och kringliggande natur:

- Glädjande och meningsfulla aktiviteter
- Kontakt med omgivande liv
- Sociala möjligheter
- Kultur och anknytning till gångna tider
- Symbolik
- Möjligheter
- Rymd
- Artrik
- Sinnliga njutningar av naturen
- Årstidernas förändringar i naturen
- Fridfullhet
- Vild natur
- Tillflykt

14. Vilka av följande kvaliteter skulle ni beskriva som viktigast i utemiljön för vårdtagarna som bor här?

15. Varför är just dessa kvaliteter enligt er viktigast för vårdtagarna?